DE VOORLICHTING OVER HET LANDBOUWKUNDIG ONDERZOEK AAN HET ALGEMENE PUBLIEK

Een momentopname en
enkele voorstellen ter verbetering

Rapport van de Studiecommissie Public Relations en Voorlichting Landbouwkundig Onderzoek, ingesteld door de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek
Den Haag, mei 1980

Inhoud

pagina	paragraaf	onderwerp
		SAMENVATTING
1	1.	INLEIDING
1	1.1.	Voorlichting over onderzoek; public relations
3	1.2.	Voorlichting over landbouwkundig onderzoek
4	1.3.	Afbakening van het werkterrein van de commissie
5	2.	MOMENTOPNAME 1979
5	2.1.	Voorlichting door landbouwkundige instellingen en de NRLO
6	2.1.1.	Centrale voorlichtingsactiviteiten
13	2.1.2.	Decentrale voorlichtingsactiviteiten
14	2.1.3.	NRLO
15	2.2.	Voorlichting door anderen
15	2.2.1.	Het landbouwkundig onderzoek in de media/stand van zaken
20	2.2.2.	Het landbouwkundig onderzoek in voorlichting door anderen
22	3.	VOORSTELLEN
22	3.1.	Suggesties t.b.v. de landbouwkundige instellingen en de NRLO
24	3.1.1.	Algemeen
27	3.1.2.	Directie Landbouwkundig Onderzoek (DLO)
27	3.1.3.	Landbouwhogeschool
27	3.1.4.	TNO
28	3.1.5.	Faculteit der Diergeneeskunde
28	3.1.6.	NRLO
30	3.2.	Suggesties ter verbetering v.d. voorlichtingsrelatie met derden
30	3.2.1.	Algemeen
31	3.2.2.	Verbetering van de relatie met de publiciteitsmedia
32	3.2.3.	Verbetering van de relatie met enkele organisaties
		Bijlagen
	A	Taak, werkwijze en samenstelling van de commissie
	B	Enige literatuur over wetenschapsvoorlichting
	C	Wetenschapsbudget 1980, paragraaf 1.7.: Wetenschapsvoorlichting

SAMENVATTING

Naast de praktijkgerichte voorlichting over het landbouwkundig onderzoek, die al meer dan een eeuw lang door de landbouwvoorlichtingsdienst wordt gegeven, dient een adequate algemene-publieksvoorlichting over het landbouwkundig onderzoek van de grond te komen. Het publiek heeft recht op informatie over het landbouwkundig onderzoek, het heeft er belang bij en stelt er belang in. Andersom kan het landbouwkundig onderzoek het op de duur niet stellen zonder meeleven en meedenken van het algemene publiek.

Bij de grotere NRLO-partners functioneren voorlichtingsdiensten, die zich tot het algemene publiek richten. Over het algemeen zijn zij onvoldoende toegerust om actueel en systematisch voorlichting te geven over het in gang zijnde onderzoek en over de geboekte onderzoeksresultaten. De NRLO als geheel en de participanten afzonderlijk dienen dan ook maatregelen te nemen die leiden tot versterking van de voorlichting over het landbouwkundig onderzoek aan het algemene publiek.

De commissie Public Relations en Voorlichting Landbouwkundig Onderzoek, die hierbij rapport uitbrengt aan de NRLO, adviseert de NRLO en haar afzonderlijke participanten verder tot een duidelijke coördinatie van de algemene-publieksvoorlichting over het landbouwkundig onderzoek. Als een van de aanzetten daartoe oppert de commissie dat een permanent overleg tot stand dient te komen van de onderscheiden voorlichtingsdiensten van de NRLO-participanten.

De commissie is er niet vóór, dat er een nieuwe instantie geschapen zou worden vanwaaruit de algemene-publieksvoorlichting over landbouwkundig onderzoek centraal zou worden ter hand genomen. Deze integratiegedachte past volgens de commissie niet bij het organisatorische beleid dat tot nu toe door de NRLO-partners is gevoerd en ook niet bij het voorlichtingskundige uitgangspunt dat de voorlichting een afgeleide is van het beleid. Een consequentie daarvan is dat de voorlichting, zolang er tussen de onderzoeksinstellingen beleidsmatige scheidslijnen bestaan, ook vanuit de afzonderlijke instellingen dient te worden verstrekt.

Naast de instelling van een permanent overlegorgaan op het terrein van de algemene-publieksvoorlichting beveelt de commissie verder aan:

- dat de positie van de voorlichtingsdiensten ten opzichte van de onderzoekers én ten opzichte van het publiek geregeld wordt;
- dat er regels komen voor de tijdige inschakeling van de voorlichting bij de onderzoeksprojecten;
- dat tussen de publieksvoorlichting en de bedrijfsvoorlichting contacten worden gelegd;
- dat ten behoeve van de publieksvoorlichting onderzoek wordt geëntameerd (zoals ten behoeve van de bedrijfsvoorlichting al sinds jaren gebeurt);
- dat de behoefte wordt onderzocht aan een populair-wetenschappelijk magazine over landbouwwetenschappen;
- dat de mogelijkheid van een permanente presentatie van het landbouwkundig onderzoek voor het grote publiek wordt onderzocht;
- dat nieuwe technieken (film, video, viewdata, teletekst) worden beproefd ten behoeve van de algemene-publieksvoorlichting.

De commissie doet overigens niet alleen zulke algemene aanbevelingen; zij richt zich ook tot de afzonderlijke onderzoeksinstellingen met adviezen ter verbetering van hun algemene-publieksvoorlichting.

In het rapport wordt verder de stand van zaken opgemaakt voor wat betreft de voorlichting over het landbouwkundig onderzoek in de Nederlandse publiciteitsmedia. Geconstateerd wordt enerzijds dat informatie, die aan deze media wordt aangeboden, in het algemeen een gunstig onthaal vindt, omdat het landbouwkundige onderzoek zich bezig houdt met problemen die dicht bij het publiek staan. Anderzijds wordt vastgesteld dat de media zelf nog te weinig kennis hebben van de betekenis en de breedte van het landbouwkundig onderzoek om regelmatig uit eigen beweging bij dat onderzoek op informatie uit te gaan.

1. INLEIDING

1.1. Voorlichting over onderzoek; public relations

Voorlichting over onderzoek, tegenwoordig meestal "wetenschapsvoorlichting" genoemd, is niets nieuws. De wetenschapsmensen hebben het altijd al als een bijzondere uitdaging ervaren om aan niet-ingewijden de wonderen der wetenschap uit te leggen. De encyclopedisten van de 18e eeuw deden een poging om de hele wetenschap van die dagen bijeen te brengen. In een populaire versie van hun grote encyclopedie zetten zij al die teksten bij elkaar die (om met hun eigen woorden te spreken) "elke soort lezer, maar vooral toch de mannen en vrouwen van de wereld, interessant leesmateriaal bieden".
Sindsdien zijn vele initiatieven genomen, met name ook door nationale academies van wetenschappen en velerlei geleerde genootschappen om de voortgang van de wetenschap onder de aandacht van het grote publiek te brengen.
Vergeleken echter met de wetenschapsvoorlichting waarop dezer dagen zoveel nadruk wordt gelegd, zijn er duidelijke verschillen te zien. In de voorbije tijd ging het voornamelijk om een soort vrijetijdsbesteding voor de betere standen: mee kunnen praten over de wetenschap was interessant en het stond goed. Tegenwoordig gaat het om voorlichting aan een breed publiek, nodig om aan de informatiebehoefte en zelfs het democratische recht op informatie van dat publiek tegemoet te komen.

Het in mei 1977 verschenen rapport over de instelling van een Dienst Wetenschapsvoorlichting in Amsterdam kan beschouwd worden als het eerste document in ons land dat de fundamentele uitgangspunten en doelstellingen van de moderne wetenschapsvoorlichting vastlegt. (1)
Enerzijds begint er een behoefte te ontstaan bij de wetenschapsmensen om hun werk te verklaren aan de burgers, niet om hen te verbazen, maar om te legitimeren dat de wetenschap zo indringend met de maatschappij bezig is. Wetenschappelijk onderzoek roept, zeker zodra resultaten worden toegepast, vaak ethische en maatschappelijke problemen op. Het is dan ook van belang dat de doelstellingen van de wetenschapsbeoefening, de aard, de methode en de resultaten ervan naar buiten worden verklaard en toegelicht.

---

(1) Rapport over de instelling van een Dienst Wetenschapsvoorlichting, Amsterdam 1977

Anderzijds tonen de burgers in groeiende mate behoefte aan informatie over deze aspecten, niet alleen om meer inzicht te krijgen, maar ook om het gesprek met de wetenschap te kunnen openen en om invloed uit te kunnen oefenen op de besluitvorming over het ondernemen van wetenschappelijk onderzoek en over het toepassen van de resultaten die daaruit voortvloeien. Ook de besluitvormende instanties hebben behoefte aan goede informatie om hun beslissingen zo verantwoord mogelijk te kunnen treffen.

Het is het doel en de taak van de wetenschapsvoorlichting om in deze informatie-behoeften zo goed mogelijk te voorzien. Dat kan alleen bereikt worden als die wetenschapsvoorlichting wordt uitgeoefend als een gespecialiseerde maatschappelijke functie.

Naast de wetenschapsvoorlichting wordt nog de wetenschaps-p.r. onderscheiden (public relations ten behoeve van de wetenschap). Beide begrippen zijn opgenomen in de naam van deze commissie. ~~Onder p.r. wordt in het algemeen verstaan het~~ stelselmatig bevorderen van wederzijds begrip tussen een organisatie en haar publieksgroepen. Anders dan bij voorlichting wordt bij p.r. dus onmiddellijk het belang van de organisatie (in ons geval: de onderzoeksinstelling) beoogd. Toch is een strikte scheiding tussen voorlichting en p.r. in de praktijk niet mogelijk: immers, enerzijds wordt bij p.r. hoofdzakelijk gebruik gemaakt van voorlichtende informatie en anderzijds levert goede voorlichting meestal tevens een duidelijk p.r.-effect op. Wanneer binnen een organisatie zowel voorlichtings- als p.r.-activiteiten worden ontplooid, zoals bij TNO, dan zullen de betrokken functionarissen, in voortdurend gesprek met elkaar, moeten zien te komen tot een aantal voorlichtings- en p.r.-activiteiten, waar de samenleving én de organisatie zich beide in kunnen vinden.

Hoewel onze commissie zich derhalve het onderscheid tussen wetenschapsvoorlichting en wetenschaps-p.r. wel realiseert, zal zij in dit rapport toch alleen over voorlichting spreken, omdat zij in dat begrip het duidelijkst verwoord acht waar het haar om gaat. In paragraaf 1.3 wordt dit verder verduidelijkt.

Een belangrijke aanzet tot de wetenschapsvoorlichting in ons land werd gegeven door de nota-wetenschapsbeleid van de eerste minister voor het wetenschapsbeleid, F.P. Trip (1). Sedert het verschijnen van die nota is er een duidelijke toeneming en verdieping van de wetenschapsvoorlichting te constateren. Als vervolg op de nota-Trip bevatte ook het wetenschapsbudget 1980 van Trips tweede opvolger minister A. van Trier een paragraaf wetenschapsvoorlichting (2). Daarin zijn de belangrijkste ontwikkelingen van de laatste tien jaar geschetst.

1.2. Voorlichting over landbouwkundig onderzoek

Het landbouwkundig onderzoek in Nederland (3) heeft altijd een directe relatie met de maatschappelijke sector landbouw nagestreefd. De uitdrukkelijke bedoeling van de overheid achter de bevordering van dit onderzoek was en is dat de resultaten ervan zo snel mogelijk naar de praktijk worden doorgespeeld. De landbouwvoorlichtingsdienst ("dienst voor de bedrijfsontwikkeling") staat borg voor deze informatie-uitwisseling tussen onderzoek en praktijk. Maar sinds een eeuw geleden de aanzet tot dit veelgeprezen communicatienetwerk werd gegeven, is er wel het een en ander veranderd.

Het aandeel van de boeren en tuinders in de totale Nederlandse beroepsbevolking is sterk gedaald. Volgens het CBS en het Landbouw Economisch Instituut (LEI) bedroeg dat aandeel in 1849 ruim 43% en in 1971 nog slechts 6%.

Het landbouwkundige onderzoek zelf heeft zich intussen zo zeer verbreed, dat ook grote delen van de niet-agrarische maatschappeij erbij betrokken zijn geraakt. Deze ontwikkeling vraagt juist om voorlichtingsactiviteiten die steeds grotere delen van de maatschappij dienen te bereiken. Van de landbouwvoorlichtingsdienst mag niet worden verwacht dat zij deze algemene-publieksvoorlichting op zich neemt; dat is haar taak niet. Volgens de commissie moet voor het algemene publiek een nieuwe vorm van voorlichting over het landbouwkundig onderzoek worden opgezet; deze is trouwens in aanzet hier en daar reeds aanwezig.

(1) Nota-wetenschapsbeleid, Tweede Kamer zitting 1974-1975, Den Haag 1974

(2) Wetenschapsbudget-1980, Tweede Kamer zitting 1979-1980, Den Haag, 1974. Zie bijlage C bij dit rapport.

(3) In dit rapport wordt onder het landbouwkundig onderzoek in Nederland steeds verstaan het onderzoek dat verricht wordt aan de Landbouwhogeschool, bij de instituten van de directie landbouwkundig onderzoek (DLO), bij een aantal TNO-instituten (in het bijzonder het voedings- en levensmiddelentechnologisch onderzoek) en aan de faculteit der diergeneeskunde van de RU Utrecht.

Gezien het feit dat het huidige landbouwkundig onderzoek van groot belang is voor de primaire leefsfeer van de mensen, ligt het voor de hand dat zij daarover ruim geïnformeerd worden. Belangrijke onderzoeksvelden als het voedingsonderzoek en het milieuonderzoek raken de burgers direct. Ook onderzoek naar ruimtelijke ordening, de vormgeving van het landschap, de openluchtrecreatie e.d. zijn voor alle Nederlanders van belang. Ook de tot nu toe vooral voor de agrarische wereld gereserveerde voorlichting over de vorderingen van het landbouwkundig onderzoek in de strikte zin dient zoveel mogelijk het gehele publiek te bereiken. De scheiding tussen stad en platteland, tussen algemeen publiek en agrarisch publiek is zeker in dit verband achterhaald.
Uit dit alles trekt de commissie de conclusie, dat naast de goed uitgebouwde landbouwvoorlichtingsdienst, die zich met toepassingsgerichte informatie wendt tot de agrarische bevolkingsgroep, ruim plaats moet zijn voor een op het algemene publiek gerichte landbouw-wetenschapsvoorlichting.

1.3. Afbakening van het werkterrein van de commissie

De commissie heeft haar werkterrein bewust beperkt tot voorlichting als het verstrekken van informatie over het landbouwkundig onderzoek met het oogmerk te voldoen aan de rechtmatige informatiebehoefte van het algemene publiek.

Daarmee zijn beperkingen gegeven zowel ten aanzien van de doelstelling van de voorlichting als ten aanzien van haar publieksgroep.

Door te kiezen voor de doelstelling 'voldoen aan de rechtmatige informatiebehoefte van het algemene publiek' sluit de commissie een aantal andere doelstellingen buiten, zoals bijvoorbeeld die van propaganda maken voor het landbouwkundig onderzoek, fondsen werven voor dat onderzoek, de praktische toepasbaarheid ervan bevorderen. Natuurlijk ziet de commissie ook wel dat de door haar beoogde voorlichting tegelijkertijd als afgeleid resultaat kan hebben dat een of meer van de andere doelstellingen worden gediend. Het is nu een keer niet zo dat er een strikte scheiding kan worden aangebracht tussen de activiteiten die op de verschillende genoemde doelstellingen zijn gericht.
Iets dergelijks geldt voor de afbakening van de doelgroep: het algemene publiek. Door zich tot deze groep te richten, bereikt de voorlichting tegelijk ook subgroepen als de agrarische bevolking, de wetenschapsbeoefenaren, politici e.a. Niettemin sluit de commissie de voorlichting specifiek aan deze

subgroepen buiten haar werkterrein. Dat wil onder meer zeggen, dat niet gekeken zal worden naar interdisciplinaire voorlichting aan wetenschappers, hoewel daaraan tegenwoordig zeker een grote behoefte bestaat. Dat houdt weer in dat niet gestudeerd zal worden op het publikatiebeleid van het wetenschappelijk onderzoek. En het spreekt, gezien het vorenstaande, welhaast vanzelf dat de commissie niet zal ingaan op de voorlichting aan het agrarische publiek.

2. MOMENTOPNAME 1979

Niet alleen landbouwkundig onderzoek zelf, maar ook instanties daarbuiten (vooral de publiciteitsmedia) ontplooien activiteiten op het gebied van de publieksvoorlichting. Tussen deze beide voorlichtingslijnen bestaat een duidelijke wisselwerking. Het is zaak daarmee rekening te houden bij het ontwerpen van voorlichtingsprogramma's en het praktisch bedrijven van voorlichting.
Een duidelijk inzicht in de relatie met de media en in het algemeen met alle anderen, die aan voorlichting doen, is daarom voor het landbouwkundig onderzoek onontbeerlijk.

2.1. Voorlichting door landbouwkundige instellingen en de NRLO

Het door de overheid mede gefinancierde landbouwkundige onderzoek is - gerekend naar de exploitatie-uitgaven 1977 - procentueel als volgt verdeeld over de verschillende organisaties:

Ministerie van Landbouw en Visserij	66%
Landbouwhogeschool	14%
Faculteit der Diergeneeskunde	7%
TNO	10%
Overige instellingen	3%
	100%

Binnen deze organisaties vindt het onderzoek meestal plaats in verspreid liggende afdelingen, instituten en proefstations.

Het spreekt vanzelf dat de voorlichting begint bij de onderzoekers zelf, dus op de door het hele land gespreide locaties. In dit rapport wordt in paragraaf 2.1.2. een poging gedaan deze decentrale voorlichtingsactiviteiten te inventariseren.
Voorlichting als eigen specialisme, als bemiddelaar tussen onderzoekers en

publiek, vindt echter voornamelijk plaats vanuit centrale punten, die daartoe speciaal zijn ingericht. De activiteiten van deze centrale voorlichtingsdiensten worden in paragraaf 2.1.1. geïnventariseerd.

Centrale voorlichtingsactiviteiten

Centrale voorlichtingsactiviteiten met betrekking tot landbouwkundig onderzoek, treffen wij aan bij het Ministerie van Landbouw en Visserij en wel met name bij de Directie Landbouwkundig Onderzoek (bureau Wageningen), de Landbouwhogeschool, de Rijksuniversiteit Utrecht (waartoe de Faculteit der Diergeneeskunde behoort) en TNO. Voor al deze diensten geldt dat zij niet uitsluitend over het onderzoek binnen hun organisatie berichten, maar ook (en soms: vooral) over het bestuurlijke handelen van de organisatie. In feite is alleen de voorlichtingsdienst van de Landbouwhogeschool in de gelegenheid zich voornamelijk bezig te houden met het verstrekken van voorlichting over landbouwkundig onderzoek aan het algemene publiek.

Landbouwhogeschool

Aan de Landbouwhogeschool staan op centraal niveau een afdeling Voorlichting en het Wageningse Hogeschoolblad voor voorlichtingsactiviteiten ter beschikking. Doordat het Hogeschoolblad de vooral intern gerichte voorlichting over het bestuur grotendeels voor zijn rekening neemt, kan de afdeling Voorlichting zich voornamelijk concentreren op de extern gerichte voorlichting over de wetenschappelijke activiteiten van de hogeschool.

Ministerie L & V - Directie Landbouwkundig Onderzoek

De Directie Landbouwkundig Onderzoek heeft uit hoofde van haar coördinerende functie ook de taak op zich genomen publieksvoorlichting te geven over het onderzoek binnen de instituten en proefstations. Zij is hiervoor echter beslist onvoldoende geëquipeerd. Ten dele valt zij daarom terug op de directie Voorlichting en Externe Betrekkingen van het Ministerie van Landbouw en Visserij. Deze directie heeft ten aanzien van de beleidsaspecten, ook van het landbouwkundig onderzoek, een specifieke taak. De werkzaamheden van beide directies behoeven op het punt van de voorlichting over het landbouwkundig onderzoek een goede afstemming.

Faculteit der Diergeneeskunde

De Faculteit is voor algemene publieksvoorlichting aangewezen op de centrale afdeling Voorlichting en Public Relations van de Rijksuniversiteit Utrecht. Voor deze afdeling is de diergeneeskunde slechts een onderdeel van het totale

onderzoekspakket en bovendien een tot nu toe nogal onderbelicht gebleven onderdeel.

TNO

Ook voor TNO geldt dat het landbouwkundig onderzoek slechts een onderdeel is van het totaal. De stafafdeling Interne en Externe Communicatie in Den Haag geeft vrij weinig aandacht aan het landbouwkundig onderzoek. Wel stelt zij zich sterk dienstverlenend op ten opzichte van de decentrale instituten; zij probeert deze zo goed mogelijk te helpen zelf voorlichting te bedrijven.

In de volgende tabel (tabel 1) treft men een overzicht aan van de personele bezetting van de centrale afdelingen (behalve die van de Rijksuniversiteit Utrecht), die zijn belast met het geven van voorlichting (o.a.) over landbouwkundig onderzoek. Door verschillen in opbouw van de onderscheiden organisaties is het moeilijk een goede onderlinge vergelijking te treffen van de personele inzet. Om dit bezwaar te ondervangen is in alle gevallen teruggerekend vanaf de totale omvang naar de effectieve personele inzet voor publiekgerichte voorlichting over landbouwkundig onderzoek.

Tabel 1. Formatieplaatsen van centrale voorlichtingsdiensten bij het landbouwkundig onderzoek.

	LH	DLO	TNO	Totaal
1. totaal aantal formatieplaatsen bij centrale voorlichting	8	3	25	36
2. daarvan voor secretariaat, documentatie e.a. ondersteuning van de voorlichting	3	½	12	15½
3. resteert voor produktieve voorlichting (1 - 2)	5	2½	13	20½
4. daarvan voor voorlichting over andere dan onderzoeksactiviteiten	2	1	2	5
5. resteert voor voorlichting over onderzoeksactiviteiten (3 - 4)	3	1½	11	15½
6. daarvan voor voorlichting over ander dan landbouwkundig onderzoek	-	-	10,6	10,6
7. resteert voor voorlichting over landbouwkundig onderzoek (5 - 6)	3	1½	0,4	4,9
8. daarvan voor niet op extern publiek gerichte voorlichting over landbouwkundig onderzoek	1	½	0,1	1,6
9. resteert voor publiekgerichte voorlichting over landbouwkundig onderzoek (7 - 8)	2	1*)	0,3	3,3

*)Het bezoekerscentrum Landbouwkundig Onderzoek (DLO) wordt bemand door personeel van een der instituten (ca. 1½ formatieplaats).

In een viertal tabellen willen we hierna verder specificeren waaruit de centrale voorlichtingsactiviteiten bestaan bij DLO, LH en TNO.

In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de veelsoortige activiteiten op het gebied van de onderzoeksvoorlichting. Voor LH en DLO betreft dat uitsluitend landbouwkundig onderzoek, bij TNO uiteraard ook het andere onderzoek van deze organisatie. De tabellen 3, 4 en 5 geven inzicht in de andere voorlichtingsactiviteiten die ontplooid worden. Zo laat tabel 3 zien wat er gebeurt aan de voorlichting over bestuur en beheer.
Zowel tabel 2 als tabel 3 hebben betrekking op externe voorlichting. Zij tonen aan dat vele methoden gehanteerd (kunnen) worden om het grote publiek meer zicht te geven op wat er omgaat in het onderzoek. Zij tonen ook de grote verschillen, die er bestaan tussen de drie beschreven organisaties. Voor een deel worden deze veroorzaakt door karakteristieke verschillen tussen de betrokken moederorganisaties en de schaal waarop wordt gewerkt bij de betrokken afdelingen.

In tabel 4 treft men een overzicht aan van de activiteiten, die ten behoeve van de interne voorlichting worden ondernomen.

Tabel 5 tenslotte biedt een overzicht van de overige activiteiten, die bij de voorlichtingsafdelingen konden worden gesignaleerd. Opvallend daarbij is de grote zorg, die binnen de TNO-organisatie wordt besteed aan het begeleiden van de decentrale eenheden.

Tabel 2. Centrale publiekgerichte onderzoeksvoorlichting bij DLO, LH en TNO

Activiteiten	Organisaties			Toelichting
	DLO	LH	TNO	
1. Pers				
. persberichten	+	+	+	- DLO via VEB en incidenteel rechtstreeks; LH (38 x in 1979); TNO (ca. 45 x per jaar), ook wel samen met opdrachtgever.
. persconferenties	+	+	+	- DLO naar aanleiding van jubilea, open dagen, symposia; LH o.a.v. symposia, promoties en andere presentaties van onderzoek met open karakter; TNO soms samen met opdrachtgever.
. persdagen	+	+	+	- journalistenbijeenkomsten, meestal thematisch en met een besloten karakter: DLO en LH elk afzonderlijk (1 x p.j.) voor wetenschapsjournalisten en samen (2 x p.j.) voor landbouwpers; TNO (4 x p.j.) voor wetenschapsjournalisten en (naar behoefte) voor vakjournalisten.
. seminars	-	-	+	- TNO samen met V.N. en Min. van O&W voor journalisten uit ontwikkelde zowel als ontwikkelingslanden (1 x in 1978).
. medewerking radio/tv	(+)	+	+	- DLO slechts sporadisch; LH en TNO vrij frequent, op verzoek.
2. Eigen media	+	+	+	- LH en DLO hebben sinds kort "Nieuws uit Wageningen" voor onderzoeksvoorlichting aan externe relaties. - TNO heeft hiervoor diverse eigen media: TNO Project, Innovatie, TNO Kontakt en de in voorbereiding zijnde TNO Newsletter.
3. Vraagbaak				
. achtergrondinformatie pers	+	+	+	- Meestal telefonische toelichting op door voornamelijk persberichten opgewekte belangstelling.
. informatie voor het grote publiek	(+)	+	+	- DLO sporadisch; TNO beantwoordt vragen samen met TNO-wegwijzer; de afhandeling geschiedt meestal schriftelijk en bij voorkeur wordt niet doorverwezen. LH ontvangt 200 vragen (1979) uit publiek. Antwoord wordt schriftelijk gegeven of eventueel wordt er verwezen.
. documentatiebladen	-	-	+	- TNO produceert over belangrijk wetenschappelijk onderzoek en daarbij optredende ontwikkelingen regelmatig (ca. 30 x p.j.) documentatiebladen.
4. Advies en assistentie decentr. eenheden				
. open dagen bij inst.	+	-	+	- Bij DLO en TNO gebeurt dit; de LH heeft dit als wens.
. begeleid. persconf.	(+)	(+)	+	- Bij TNO bestaat de uitdrukkelijke behoefte om de onderzoekers bij hun contacten met de pers te begeleiden; bij LH en DLO is die behoefte veel minder.
. hulp bij organisatie conferenties	-	-	+	- TNO organiseert samen met anderen conferenties en geeft vorm hieraan: zie ook onder punt 5.
5. Tentoonstellingen en conferenties				
. zelf organiseren	-	-	+	- TNO vaak samen met andere organisaties.
. deelname	-	-	+	- TNO deelname aan exposities en beurzen in binnen- en buitenland.
. vaste exposities	-	-	+	- TNO ontwerpen en organiseren van vaste exposities, die men een aantal malen kan inzenden; deelname aan reizende tentoonstellingen, b.v. samen met Stichting Biowetenschappen en Maatschappij.
. hulp decentr.eenh.	(-)	(-)	+	- advies en ondersteuning bij de organisatie vormen sterke stimulansen voor initiatief op decentraal niveau om iets te ondernemen; DLO doet dit voor zover mogelijk; de LH heeft dit als wens; bij TNO zijn hiervoor service-bureaus aanwezig.
6. Bezoekers				
. ontvangsten	+	+	+	- DLO organiseert bezoeken aan instellingen en heeft het Bezoekerscentrum ter beschikking; TNO organiseert naast diverse excursies en ontvangsten een studieweek voor middelbare scholieren in het kader van een samenwerkingsproject met een aantal grote industrieën. LH ziet zich genoodzaakt vooral de excursie-achtige bezoekersstroom beperkt te houden.
. excursies	-	-	+	
. studieweek scholieren	-	-	+	
7. Populair wetensch. bijdragen				
. artikelen in eigen en andere bladen	-	+	+	- Op verzoek worden artikelen van onderzoekers gepopulariseerd, zowel voor eigen als andere bladen.
8. Produktie voorlichtingsmateriaal				
. diverse zaken	+	+	+	- DLO produceert op ad hoc basis brochures en films. - TNO werkt aan een consequente huisstijl (centraal en decentraal) en maakt brochures, films, diaprojecties (mono- en multiscreen); door aanwezigheid van serviceburo (ontwerp/lay-out) is belangstelling van decentrale zijde groot. - LH heeft grafisch vormgever, die voorlichtingsmateriaal helpt produceren; verder worden dia-series vervaardigd.

Tabel 3. Centrale, extern gerichte voorlichtingsactiviteiten over bestuur en beheer bij DLO, LH en TNO.

Activiteiten	Organisaties			Toelichting
	DLO	LH	TNO	
1. Persberichten	+	+	+	- DLO zeer incidenteel mede via VEB van het Ministerie; LH 16 x in 1979; TNO stuurt persberichten uit over "nieuwswaardige" ontwikkelingen.
2. Jaarverslagen	-	+	+	- TNO kent 8 jaarverslagen voor de onderscheiden 'Organisaties'. LH maakt jaarverslag inclusief wetenschappelijk verslag.
3. Eigen media	+	+	+	- DLO en LH indirect via interne organen Agrion en Wageningse Hogeschoolblad. Door een beperkte extern gerichte verzendlijst te hanteren en door abonnementen mogelijk te maken bereikt de LH hiermee een aantal personen en instanties buiten de eigen kring. - TNO indirect via personeelsblad TNO Kontakt en bij uitzondering direct via TNO Project en Innovatie.
4. Medewerking aan bestuurlijke teksten en redevoeringen	+	-	+	- TNO stafafdeling IEC verleent steun bij het opstellen en redigeren van redevoeringen in de bestuurs- en beheerssfeer. Desgevraagd wordt medewerking verleend bij het opstellen van nota's van bestuursorganen. - DLO verzorgt bijdrage aan de Memorie van Toelichting voor de Ministeries van L&V en Wetenschapsbeleid; verder voert DLO de redactie van de Meerjarenvisie.

Tabel 4. Centrale intern gerichte voorlichting

Activiteiten	Organisaties			Toelichting
	DLO	LH	TNO	
1. Documentatie	-	+	+	- LH ontsluit stukken in documentatiecentrum. - TNO ontsluit onderzoek via publicatielijsten (o.a. in jaarverslagen en via speciale brochures).
. dagberichten	-	-	+	- TNO dagelijks voor beleidsfunctionarissen hoofdkantoor.
. weekberichten	-	-	+	- TNO wekelijks voor alle instituten en onderdelen.
. knipselkranten	-	+	+	- LH publiceert 2 x in de week "krant" met knipsels van publicaties betreffende LH-aangelegenheden, aangevuld met publicaties met hoge relevantie voor onderzoek en onderwijs. - TNO biedt 'speciale knipselkranten' en 'extra edities'.
2. Eigen media	+	+	+	- DLO: Agrion, maandblad voor het personeel, en DLO-nieuwsbrief (1 x p.m.) met bijzonderheden betreffende ontwikkelingen binnen en buiten de eigen organisatie. DLO gebruikt deze nieuwsbrief voor communicatie met de instituten. - LH: Wagenings Hogeschoolblad (40 x p.j.) fungeert als officieel publicatieorgaan van de besturen en raden, maar is vooral onafhankelijke bron van berichtgeving en commentaar. - TNO kent een onafhankelijke redactiecommissie voor TNO Kontakt (24 x p.j.); dit is het officieel orgaan voor berichtgeving van de leiding en ondernemingsraden (COR, GOR's, en OR's) met daarnaast onafhankelijke berichtgeving en commentaar.

Tabel 5. Overige activiteiten van de centrale voorlichtingsafdelingen van DLO, LH en TNO.

Activiteiten	Organisaties			Toelichting
	DLO	LH	TNO	
1. Adviseren decentrale voorlichters	(+)	(+)	+	- DLO slechts in beperkte mate op ad hoc basis en voor zover tijd toelaat. LH nauwelijks van toepassing door geringe ontwikkeling van decentrale voorlichtingsactiviteiten. TNO kent een zeer geregeld contact tussen de stafafdeling IEC en de instituutsvoorlichting, voor zover aanwezig.
2. Service-buro's:				
. congresorganisatie	-	-	+	- TNO stafafdeling IEC geeft in belangrijke mate ondersteuning bij congresorganisatie en presentatie naar buiten middels persberichten, brochure enz. Veel aandacht wordt besteed aan consequente huisstijl. Door centraal budget voor decentrale activiteiten is goede coördinatie mogelijk. - LH heeft beperkte mogelijkheid voor lay-out-werk bij afdeling Voorlichting.
. ontwerp/lay-out	-	(+)	+	
3. Advisering van de leiding van instituten	-	-	+	- TNO is voor een deel afhankelijk van opdrachten van buiten. Dit in tegenstelling tot DLO en LH waar men vrijwel (nog) geen contract-research kent. Dit stelt eisen aan de presentatie naar buiten, waarover de Stafafdeling IEC adviezen geeft (vgl. de huisstijl onder punt 2).

2.1.2 Decentrale voorlichtingsactiviteiten

Zoals uit het overzicht van de centrale voorlichtingsactiviteiten al min of meer duidelijk zal zijn, is de decentrale activiteit het grootst bij de landbouwkundige instituten van het Ministerie (DLO) en komt zij ook voor bij enkele instituten van TNO.
Aan de Landbouwhogeschool zijn decentrale voorlichtingsactiviteiten weinig ontwikkeld.
Een en ander wordt hierna verder toegelicht.

Ministerie - DLO

Om een beeld te krijgen van de voorlichtingsactiviteiten bij instituten en proefstations is een vragenlijst rondgestuurd naar 29 van deze onderzoekinstellingen.

Bij analyse van de antwoorden valt op, dat een groot aantal personen in deeltaak bijdraagt tot de voorlichting. Met een correctie voor de opgaven van een der instellingen, die vrijwel alle personeel met voorlichtingsactviteiten belast heeft, blijken van de 29 geënqueteerde instellingen 20 op te geven dat zij aan voorlichting doen. Daarvoor vervullen 39 personen deeltijdse taken; slechts 7 van hen besteden meer dan 75% van hun tijd aan voorlichting. Publieksvoorlichting en praktijkvoorlichting blijken hier moeilijk te scheiden. Duidelijk dringt zich het beeld op, dat decentraal de publieksvoorlichting slechts een klein deel of in het geheel geen deel uitmaakt van de voorlichtingsactiviteiten. Dit wordt bevestigd door het feit, dat de proefstations vooral hun relatie met de Consulentschappen in Algemene Dienst in verband met hun voorlichtingsactiviteiten benadrukken.

Als regel is er duidelijk sprake van contact met vakbladen en in veel geringere mate met de algemene pers, radio en televisie; ook dit vormt een bevestiging van voornoemde constatering.

Voorts valt op dat de voorlichting over bestuur en beheer opvallend vaak door de "top" (veelal de directie zelf) wordt verzorgd; namelijk in 75% van de gevallen.

TNO

TNO heeft bij één van de landbouwkundig instituten, het Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek TNO (CIVO-TNO), een aparte voorlichtingsambtenaar aangesteld met specifiek op het instituut gerichte taken. Deze functionaris is tevens contactpersoon voor de centrale stafafdeling In- en Externe Communica-

tie. Het instituut verzorgt een intern mededelingenblad, rondleidingen, vraagbaakfunctie voor het algemene publiek en andere voorlichtingsactiviteiten. De functionaris ontvangt ondersteuning, indien dat nodig of wenselijk geoordeeld wordt. Contacten met massamedia (persberichten) lopen via de centrale stafafdeling In- en Externe Communicatie.
Het begeleiden van perscontacten in het instituut en de contacten met de plaatselijke pers wordt door de functionaris, indien nodig met centrale ondersteuning, verzorgd.
De overige landbouwkundige TNO-instituten zijn voor hun voorlichting aangewezen op de centrale voorlichtingsdienst.

Landbouwhogeschool

Als onderdeel van het centrale bureau van de hogeschool behoort de afdeling Voorlichting van de Landbouwhogeschool tot de algemene diensten, die ter beschikking staan van de decentrale eenheden (vakgroepen). Dat wil niet zeggen dat de vakgroepen het zelf verzorgen van voorlichting ontzegd is, maar dat zij desgewenst kunnen terugvallen op de gespecialiseerde service van de afdeling Voorlichting. In de praktijk is dit gaan betekenen (de afdeling Voorlichting bestaat sinds 1962) dat de vakgroepen de publieksvoorlichting praktisch geheel overlaten aan de centrale voorlichtingsdienst.

Individuele onderzoekers, die om hun specialisme in den lande bekend zijn, worden uiteraard door de media wel rechtstreeks benaderd. Ook worden onderzoekers, bijvoorbeeld bij gelegenheid van congressen waar ze als spreker zijn uitgenodigd, met publieksvoorlichting geconfronteerd. Uiterst zelden echter neemt een vakgroep of individuele onderzoeker zelf direct contact op met publieksgroepen of publieksmedia.

2.1.3. NRLO

De Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek (NRLO) ontplooit zelden activiteiten die tot de publieksvoorlichting gerekend kunnen worden. Niettemin kunnen in dit verband genoemd worden de uitgave van het blad L en O, het jaarverslag en de projectadministratie.
L & O verschijnt sinds enige tijd nog maar twee keer per jaar. Het blad wordt toegezonden aan medewerkers en bestuurders van het landbouwkundig onderzoek, voor wie het als intern mededelingenorgaan over de activiteiten van de NRLO functioneert. Verder wordt het blad ook gestuurd aan parlementariërs en opinievormers.

Het jaarverslag van de NRLO is opgenomen in de serie jaarverslagen die TNO publiceert.
De centrale projectenadministratie biedt met name aan beleidsmakers de mogelijkheid om actuele informatie over lopend onderzoek te verkrijgen. Incidenteel wordt deze administratie ook gebruikt om vragen uit het publiek (in casu de publiciteitsmedia) te beantwoorden. Later in dit rapport zal de commissie terugkomen op het feit dat de NRLO, waar de meest complete informatie over het landbouwkundig onderzoek ligt opgestapeld, nauwelijks betrokken is bij de voorlichting over dat onderzoek.

2.2. Voorlichting door anderen

2.2.1. Landbouwkundig onderzoek in de media

Om een overzicht te krijgen van de publiciteit die het landbouwkundig onderzoek in de media haalt wordt hierna een indeling gemaakt naar:
- algemene schrijvende pers
- radio en t.v.
- landbouwpers en landbouwrubrieken
- populair-wetenschappelijke bladen en rubrieken.

Algemene pers

De aandacht voor onderzoek, inclusief landbouwkundig onderzoek, in de algemene pers (kranten, opiniebladen en zogenaamde publiekstijdschriften) wordt sterk bepaald door de actualiteit. Wanneer de vervuiling van het milieu actueel is, dan wordt het onderzoek ten behoeve van het milieu in de actualiteit 'meegenomen'. Dat geldt evenzeer voor onderzoek naar gezonde voeding, ruimtelijke ordening, enz. Dit mechanisme, dat uiteraard niet de gehele publiciteitsmachinerie bepaalt, kan heel banaal beginnen, bijvoorbeeld bij het weerbericht, bij een insectenplaag, bij een ongeluk met een oogstmachine, e.d. Veel journalisten zijn voortdurend bezig achtergronden te zoeken, commentaar te verzamelen en interviews af te nemen om de lezer 'achter de feiten' te laten kijken. De mogelijkheden die daaruit voortvloeien voor het verstrekken van informatie uit de (landbouw)wetenschappen zijn legio. Ze zijn aantrekkelijker dan pogingen om de wetenschap zelf als nieuwsbron te push'en, omdat het redigeren van nieuwsfeiten vaak niet accordeert met de wijze waarop de wetenschap behandeld wil (en moet) worden. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat, als er echt nieuws in de wetenschap is, de pers daarvan onkundig gehouden zou moeten worden.

Gezien het bovenstaande is het begrijpelijk dat 'hard' nieuws uit de landbouwwetenschappen zelden in krant of weekblad is te vinden. De landbouw zelf zorgt af en toe nog wel voor nieuws, zelfs voor nieuws op de voorpagina's, maar de landbouwwetenschappen zelden. Die mogen wél regelmatig uitleggen waarom in de landbouw bepaalde nieuwe ontwikkelingen gaande zijn.

De commissie heeft over de mate waarin de algemene pers publiceert over de landbouwwetenschappen geen exacte cijfers beschikbaar [1]. Alleen door de voorlichtingsdienst van de Landbouwhogeschool wordt op dit punt sinds een paar jaar enig telwerk verricht.
De indruk die daar bestaat, is dat de algemene pers nog niet goed ziet in hoeverre vanuit de landbouwwetenschappen achtergrondinformatie gegeven kan worden bij actuele ontwikkelingen. Zelf nemen journalisten bijna uitsluitend het initiatief om bij de Landbouwhogeschool aan te kloppen om commentaar of opinie als het om echte agrarische problemen gaat.

De pers blijkt gretig in te gaan op de door de Landbouwhogeschool zelf verspreide persberichten en wetenschapscommuniqués. Deze 'halen' soms zoveel kranten en andere bladen dat praktisch van een landelijke dekking sprake is; een gezamenlijke oplage van 2 à 3 miljoen vormt dan geen uitzondering.

Veel informatie vanuit het landbouwkundig onderzoek is niet voor alle persorganen tegelijk toegankelijk te maken, maar wél voor bepaalde bladen of rubrieken. Aan de Landbouwhogeschool wordt het persadressenbestand daarom selectief gebruikt. Men kent er aparte persberichten voor bladen en rubrieken op het terrein van sociaal-economische vraagstukken, milieuhygiëne, voedingsvragen, internationale samenwerking, chemische/technologische problemen, onderwijsvragen en uiteraard de landbouw zelf.

Afgaande op haar indrukken meent de commissie twee conclusies te mogen trekken:

- binnen de algemene media wordt gaarne gebruik gemaakt van aangeboden informatie uit de landbouwwetenschappen, vooral wanneer die aansluit bij de actuele interessen van de media;

---

[1] De aandacht van de algemene pers voor de landbouw, inclusief de landbouwwetenschappen, wordt momenteel onderzocht bij de Stichting Maatschappelijke Plaats Wageningse afgestudeerden (MPW). Dat gebeurt op voorstel van een commissie Opleiding Landbouwjournalisten, ingesteld door het Ned. Inst. van Landbouwkundige Ingenieurs (NILI) in samenwerking met NIRIA, Kon. Genootschap voor de Landbouwwetenschappen (KGvL) en de Ned. Ver. van Landbouwjournalisten. Het rapport van de commissie is verkrijgbaar bij MPW, Stadsbrink 389, Wageningen.

- binnen de algemene media wordt nog te weinig ingezien dat de landbouwwetenschappen achtergrondinformatie kunnen geven bij een aantal niet specifiek agrarische ontwikkelingen in de maatschappij, zodat journalisten niet gauw op eigen initiatief bij de landbouwwetenschappen informatie zoeken over niet-agrarische onderwerpen.

Algemene radio- en t.v.-programma's

Radio en televisie blijven volgens de beschikbare gegevens (1) in vergelijking tot de gedrukte media duidelijk achter bij het verstrekken van informatie uit de wetenschap. Vastgesteld kan worden dat de radio-actualiteitenprogramma's soms wel reageren op aan hen toegezonden persberichten, maar dat het NOS-journaal en de t.v.-actualiteitenrubrieken dat slechts zelden doen. Uit de praktijk blijkt dat zowel radio als t.v. beter reageren op persoonlijke tips van bijvoorbeeld voorlichters aan individuele redacteuren. Een 'item' moet als het ware 'binnengepraat' worden. De specifieke mogelijkheden van het wetenschappelijke onderwerp voor radio ('statements') en voor de t.v. (visualiseerbaarheid) moeten in het algemeen duidelijk worden aangetoond vooraleer een omroep mensen op zo'n onderwerp afstuurt.
Het vrijwel ontbreken binnen de omroepen van speciale wetenschapsredacteuren heeft hiermee uiteraard te maken, maar natuurlijk ook het feit dat de omroepen schriftelijk worden geïnformeerd in plaats van met geluid en beeld.

Een inventarisatie van de verschillende radio- en t.v.-programma's die voor informatie uit de wetenschap toegankelijk kunnen zijn, laat zien dat het om enkele tientallen programma's gaat, die - net als bij de pers - reageren op maatschappelijke ontwikkelingen. Zij proberen die ontwikkelingen te presenteren, toe te lichten, te verklaren. Mensen uit de wetenschap, die daarbij kunnen helpen, zijn steeds welkom, maar de indruk van de commissie is dat uit de landbouwwetenschappen niet vaak vertegenwoordigers voor radio en t.v. worden gehaald. De indruk bestaat dat wetenschapsmensen van instellingen in de Randstad door de korte afstand tot Hilversum de meeste aftrek vinden. Toch zouden programma's over natuur, milieu, voeding, onderwijs, regionale problematieken, (derde-)wereldvraagstukken met informatie uit de landbouwwetenschappen zeer gediend kunnen zijn.

Landbouwpers, landbouwrubrieken

Er verschijnt in ons land een 70-tal bladen voor land- en tuinbouw. Bij gelegen-

---

(1) Rapport over de instelling van een Dienst Wetenschapsvoorlichting, Amsterdam 1977

heid van de presentatie van AgraTon (1), een eerste onderzoek naar het lezen van agrarische vaktijdschriften in Nederland, had minister Van der Stee het over 'het te grote aantal bladen' dat zich richt op de landbouwers, tuinders en veetelers. Overigens beperkte AgraTon zich tot 17 agrarische bladen van acht verschillende uitgevers, hetgeen al een forse selectie betekende. De vele gegevens uit dit onderzoek leren dat er eigenlijk maar twee grote bladen zijn, namelijk Boerderij, dat 57 procent van alle bedrijfshoofden bereikt en Boer en Tuinder, dat door 38 procent van de bedrijfshoofden wordt gelezen. PP-Magazine (30%), De Keurstamboeker (22%), De Landbode (21%) en Landbouwmechanisatie (18%) volgen als middelgrote bladen. Behalve Boerderij, dat een onafhankelijk blad is, zijn de genoemde bladen allemaal aan een of andere organisatie verbonden, waarvan zij dan ook de eigen belangen vertegenwoordigen en benadrukken. Dat betekent uiteraard dat het aanbod van agrarisch en landbouwkundig nieuws en van dito achtergrondinformatie geselecteerd en gepresenteerd wordt mede met het oog op de eigen belangenbehartiging.

Dat laatste gaat niet op voor de landbouwrubrieken in algemene media (krant, radio, televisie). Wat de kranten betreft bestaan landbouwrubrieken haast uitsluitend nog in enkele regionale bladen. De radio heeft een paar landbouwrubrieken, deels in zendtijd van de overheid. De t.v. kent één programma 'Oogst in beeld', dat maandelijks wordt uitgezonden.

In de agrarische bladen en rubrieken concentreert zich de typische 'landbouwjournalistiek'. De meeste bedrijvers daarvan zijn lid van de Nederlandse Vereniging van Landbouwjournalisten, die weer lid is van de International Federation of Agricultural Journalists. Uit de ledenlijst van deze Vereniging kan afgeleid worden dat bij landbouwbladen en landbouwrubrieken ruim 40 journalisten werken, terwijl in algemene media en programma's minder dan 10 landbouwjournalisten werkzaam zijn.

Met de Nederlandse Vereniging van Landbouwjournalisten bestaan regelmatige contacten vanuit Wageningen. Gemiddeld twee keer per jaar is de vereniging bij de Landbouwhogeschool en de Directie Landbouwkundig Onderzoek te gast. Dan worden actuele ontwikkelingen op onderzoeksgebied besproken en bekeken. De leden van de vereniging gebruiken de geboden informatie voornamelijk als achtergrondinformatie voor zichzelf en niet direct voor artikelen of programma's.

---

(1) AgraTon, Ned. Org. van Tijdschrift-Uitgevers (NOTU), Amsterdam 1978.

Anders dan de algemene journalistiek weet de landbouwjournalistiek gemakkelijk zelf de weg te vinden binnen de onderzoekinstellingen. Er bestaan met de landbouwbladen goede contacten vanuit veel vakgroepen en instituten. Als 'Wageningers' een populair-wetenschappelijk verhaal publiceren, dan is het in negen van de tien gevallen in een landbouwblad. Toch wil dat nog niet zeggen dat de landbouwbladen en landbouwrubrieken veel aandacht aan de landbouwwetenschap besteden. Zij proberen eerst en vooral de agrariër praktisch te helpen en daarbij stellen zij op feitelijke grondslag vast dat de landbouwwetenschap voor hun doeleinden vaak niet dicht genoeg bij de praktijk van de agrariërs staat.

Populair-wetenschappelijke bladen en rubrieken

Nederlands oudste populair-wetenschappelijke tijdschrift 'Natuur en Techniek' is bezig aan zijn 48e jaargang, maar dat mag niet verhullen dat op dit terrein in Nederland verder nog niet veel aan de markt is. Er zijn twee bladen die zich op jongere lezers richten, nl. 'Kijk' en 'DJO', verder twee bladen die slechts een beperkt wetenschapsgebied bestrijken, nl. 'Aarde en Kosmos' en 'Zenit'.
De radio heeft 'Weer bij kennis komen' (NOS) en de programma's van de Radio-Volksuniversiteit. De t.v. kent 'Horzion' (NOS), 'Daar vraag je me wat' (KRO) en uiteraard de cursussen van Teleac.

Met 'Natuur en Techniek' zijn in de loop der jaren goede relaties opgebouwd. Onderzoekers uit de landbouwwetenschappen zijn regelmatig in het blad te gast. 'Aarde en Kosmos' heeft op zijn interessegebied in de zeven jaar van zijn bestaan verschillende keren landbouwwetenschappers een bijdrage laten leveren. Teleac heeft in de afgelopen jaren dertig programma's uitgezonden onder de titel 'Wetenschap in beweging'; daarbij waren er een tiental waarin de landbouwwetenschap aan bod kwam. Ook in een serie over ontwikkelingssamenwerking besteedde Teleac kort geleden aandacht aan de bijdrage van de landbouwwetenschap.

In het door TNO uitgegeven populair-wetenschappelijk blad TNO-Project wordt steeds thematisch de stand van zaken op het gebied van wetenschappelijk onderzoek in Nederland (en waar nuttig ook daarbuiten) aangegeven. Het blad staat ook open voor niet-TNO-onderzoekers (in 1978 vulden deze meer dan 60% van het blad), maar het richt zich dan toch vooral tot de beoefenaars van de toegepaste wetenschappen.

Voor de tijdschriftenmarkt geldt dat er niet één algemeen, populair-wetenschappelijk, overal verkrijgbaar, niet te duur blad bestaat. (1)
Van radio en t.v. kan hetzelfde gezegd worden: er is niet één, algemeen, goed te begrijpen, op een aantrekkelijk uur uitgezonden wetenschapsprogramma voor handen.

Een aantal kranten kent een populair-wetenschappelijke rubriek. NCR-Handelsblad heeft er een pagina per week voor over, de Volkskrant een halve, Trouw twee kolommen, de Telegraaf varieert naar gelang het uitkomt, de Brabant Persbladen brengen vrij veel wetenschapsinformatie, de provinciale GPD-bladen doen dat minder. Uiteraard besteden deze kranten ook buiten de vaste wetenschapsrubriek aandacht aan de ontwikkelingen in de wetenschap, maar dat gebeurt slechts mondjesmaat.

In deze rubrieken is wel plaats voor de landbouwwetenschappen, maar zij moeten er om elke millimeter ruimte concurreren tegen een groot aantal andere takken van wetenschap. De indruk van de commissie is dat de schrijvers van deze rubrieken, professioneel deskundig als zij zijn, de betekenis van de landbouwwetenschappen meestal voldoende kennen om op het goede moment daarbij te rade te gaan. Dat zij toch weinig aandacht aan het landbouwkundig onderzoek besteden, heeft dan ook vooral te maken met de geringe plaatsruimte waarover zij beschikken.

2.2.2. Het landbouwkundig onderzoek in voorlichting door anderen

Weliswaar nemen de media het leeuwendeel van de informatie over het landbouwkundig onderzoek voor hun rekening, toch zijn de bijdragen van anderen niet te verwaarlozen.

Stichting Public Relations Land- en Tuinbouw

In dit verband moet allereerst genoemd worden de activiteit van de stichting Public Relations Land- en Tuinbouw. Deze stichting geeft niet alleen twee bladen uit (Het Kleine Loo en 19NU), maar ze bewerkt de publieke opinie ook door het organiseren van mogelijkheden om agrarische bedrijven te bezoeken, door het aanbieden van audiovisuele informatie, door een 'groene lijn' (telefonische nieuwsdienst), door het houden van voordrachten en vele andere public relations-activiteiten. De public relations voor de landbouwwetenschappen worden in de stichtingsstatuten niet genoemd, maar ook niet uitgesloten. De stichting besteedt er vooral in het tweemaandelijkse blad 19NU regelmatig aandacht aan. Dit blad is bestemd voor opinieleiders in den lande; het wordt

(1) Het ziet er op dit moment naar uit dat de uitgeverij Intermediair binnenkort op de markt komt met een blad dat dit "gat" kan vullen.

in ruim 10.000-voud binnen die categorie gratis verspreid. Omdat de bereikte opinieleiders veelal zelf niet tot de agrarische wereld behoren,probeert 19NU bij voorkeur die onderwerpen aan te snijden, die tegelijk agrariër en niet-agrariër interesseren. Dat leidt ertoe dat ook de nieuwere takken van landbouwkundig onderzoek, die vaak juist die bredere functie hebben, in dit blad aan bod komen. (Dit in tegenstelling tot de specifieke landbouwpers).

Flevohof

De enige poging die in ons land ondernomen is om door middel van een permanente expositie het grote publiek massaal bij ontwikkelingen in de agrarische wereld te betrekken is Flevohof. Oorspronkelijk heeft het in de bedoeling gelegen dit project in of bij Wageningen te realiseren, hetgeen dan wellicht een duidelijker binding met de landbouwwetenschap tot gevolg zou hebben gehad dan nu het geval is.

KGvL, NILI en NIRIA

Het Koninklijk Genootschap voor de Landbouwwetenschap (KGvL) richt zich tot nu toe met zijn bijeenkomsten en zijn kwartaalblad Netherlands Journal of Agricultural Science (NJAS) met name op wetenschapsbeoefenaren. Het KGvL werkt met het Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs (NILI, organisatie van de afgestudeerden van de Landbouwhogeschool) samen bij de organisatie van de jaarlijkse Landbouwdag en de Tropische Landbouwdag en met het NIRIA (Vereniging van afgestudeerden van o.a. de hogere agrarische scholen) bij het uitgeven van het Landbouwkundig Tijdschrift/pt.

Hoewel de activiteiten van KGvL, NILI en NIRIA zich doorgaans richten op de eigen leden, zal duidelijk zijn dat de voorlichting over het landbouwkundig onderzoek, in de zin als door onze commissie bestudeerd, toch profijt kan hebben van hetgeen deze organisaties ter bevordering van de landbouwwetenschap ondernemen. De landbouwwetenschapsvoorlichter kan zichzelf, dankzij het NJAS, het Landbouwkundig Tijdschrift, de Landbouwstudiedagen, en de vele bijeenkomsten van de studiekringen van het KGvL beter op de hoogte stellen en tevens kan hij daar ideeën opdoen voor zijn voorlichtingsactiviteiten.

Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde richt zich als beroepsorganisatie van de Nederlandse dierenartsen hoofdzakelijk tot haar eigen leden. Het officiële orgaan van de KNMvD is het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, waarin de wetenschappelijke resultaten van het diergeneeskundige

onderzoek gepubliceerd worden. Binnen de normale jaargang verschijnt vier keer per jaar een grotendeels Engelstalige uitgave , het Quaterly English Issue.
Er bestaan ook contacten met een breder dan het eigen diergeneeskundige publiek: dierenartsen die werkzaam zijn bij instituten en gezondheidsdiensten geven wel voorlichting aan het publiek bijvoorbeeld via diverse landbouwbladen. Bovendien wordt de pers uitgenodigd bij het jaarlijkse congres van de Maatschappij.
Wat eerder gezegd werd van de activiteiten van KGvL, NILI en NIRIA geldt ook hier: de wetenschapsvoorlichter, die zich tot het algemene publiek richt, kan zeer wel profijt trekken uit de activiteiten van de Maatschappij voor Diergeneeskunde, maar die activiteiten zelf kunnen niet tot de algemene publieksvoorlichting gerekend worden.

Landbouwvoorlichtingsdienst

Mutatis mutandis geldt dit ook voor de Landbouwvoorlichtingsdienst. Eerder heeft de commissie weliswaar gezegd dat de activiteiten van deze dienst buiten haar werkterrein vallen, maar dat wil niet zeggen dat de landbouwwetenschapsvoorlichting die zich richt op het algemene publiek er niet veel nut van kan hebben. Met name in het blad 'Bedrijfsontwikkeling' wordt goed toegankelijke informatie geboden, die deels ook voor een niet aan toepassing denkend publiek interessant is en die dus door de wetenschapsvoorlichters opgepakt zou kunnen worden ten behoeve van dat publiek.

3. VOORSTELLEN

3.1. Suggesties t.b.v. de landbouwkundig instellingen en de NRLO

Uit het voorgaande komt een beeld van de voorlichtingsactiviteiten naar voren dat in velerlei opzichten zeer verscheiden is.

- Er is een veelheid van organisaties: men late even het verschil op zich inwerken dat er bestaat tussen LH, TNO, DLO, Diergeneeskundige Faculteit en andere instellingen qua bestuursvorm, doelstelling, doelgroep en andere voor de voorlichting belangrijke uitgangspunten.
- Er is een veelheid van voorlichtingsactiviteiten: bestuursvoorlichting, wetenschapsvoorlichting, interne en externe voorlichting, public relations, voorlichting via derden (meestal de media) en directe publieksvoorlichting.
- Er is een veelheid van doelstellingen bij de voorlichting: uitdragen van onderzoeksresultaten, tegemoetkomen aan het recht op informatie van het publiek, de voortgang van het onderzoeksbeleid, de toepassing van onderzoeksresultaten, het aanboren van nieuwe fondsen.

- Er is een veelheid van doelgroepen: het grote publiek, scholieren, boeren en tuinders, het parlement, bezoekersgroepen, de eigen onderzoekers, studenten.

Deze opsomming, hoewel onvolledig, illustreert de verscheidenheid, ja zelfs, de versnippering van de nog slechts in aanzet aanwezige algemene-publieksvoorlichting over het landbouwkundig onderzoek.
Om deze algemene-publieksvoorlichting te versterken kunnen de betrokken onderzoekinstellingen kiezen uit twee mogelijkheden: coördinatie of integratie.
De commissie zelf kiest voor coördinatie, in die zin dat de bestaande diensten voor algemene-publieksvoorlichting bij de verschillende onderzoeksinstellingen worden versterkt en dat deze versterkte diensten met elkaar gaan samenwerken.
De commissie komt tot deze keuze na afweging van de verschillende argumenten die pleiten voor coördinatie danwel integratie.

Argumenten voor coördinatie:

1. Bij de verschillende voorlichtingsdiensten zijn de activiteiten in elkaar verstrengeld. Bestuursvoorlichting, publieksvoorlichting over onderzoek, interne voorlichting en eventueel public relations kunnen niet gemakkelijk van elkaar gescheiden worden, hetgeen bij integratie gevraagd zou worden.
2. De algemene-publieksvoorlichting over het onderzoek zal een zeker effect hebben op het imago van de onderzoeksinstelling. Hoewel het hier om een bijkomend effect gaat, ziet de commissie wel in dat bestuurders juist dit effect graag op de eigen instelling willen laten afstralen.
3. De voorlichting aan het algemene publiek behoeft vaak nog 'rugdekking' van bestuurlijke zijde, omdat de onderzoekers er uit eigen beweging nog onvoldoende aan meewerken. Die rugdekking kan een bestuur gemakkelijk geven aan een eigen dienst, maar ternauwernood aan een apart staande eenheid.
4. De bereidheid van bestuurders om in deze dagen van de nullijn nieuwe middelen vrij te maken, lijkt eerder aanwezig als het om een eigen dienst gaat, dan wanneer het gaat om een dienst buiten de eigen instelling.
5. TNO zal bij een keuze voor integratie moeten afhaken, maar kan in een coördinatiemodel blijven meefunctioneren.

Argumenten voor integratie:

1. Het publiek, in casu de publiciteit krijgt bij een geïntegreerde aanpak, gerealiseerd in een aparte dienst, een veel duidelijker ingang tot het landbouwkundig onderzoek dan bij een gecoördineerde aanpak.
2. Een geïntegreerde dienst kan het publiek gemakkelijker duidelijk maken dat de landbouwwetenschappen samenhang vertonen.

3. Een apart van de onderzoekinstellingen, met ieder eigen doelstellingen, opgestelde voorlichtingseenheid zal minder beïnvloeding te duchten hebben van personen en groepen die de voorlichting voor hun karretje zouden willen spannen.
4. De wetenschap is breder dan het instituut waar een bepaald project loopt. Een geïntegreerde dienst kan in die zin eveneens breder werken.

De commissie kiest niet voor integratie, maar voor coördinatie van de voorlichtingsactiviteiten, omdat zij die keuze het meest realistisch vindt. Zij bekijkt dat van twee kanten, namelijk van de organisatorische en de voorlichtingskundige kant.

- Organisatorisch gezien heeft het landbouwkundig onderzoek de laatste paar decennia steeds gekozen voor coördinatie wanneer het zich geplaatst zag voor zijn eigen versnippering en niettemin op nieuwe uitdagingen diende in te gaan.
- Voorlichtingskundig gezien is voorlichting een afgeleide van het beleid. Welnu, beleidsmatig bestaat er in het landbouwkundig onderzoek geen eenheid. In de voorlichting de indruk te wekken dat er wel van eenheid sprake is, zou niet realistisch zijn. In het beste geval zou men kunnen zeggen dat zulke voorlichting op de werkelijkheid vooruit zou lopen.

3.1.1. Algemeen

In deze paragraaf oppert de commissie enkele voorstellen die door de NRLO-partners gezamenlijk gerealiseerd dienen te worden ter verbetering van de situatie op voorlichtingsgebied.

a. Er dient een permanent overlegorgaan op het terrein van de algemene-publieksvoorlichting in het leven te worden geroepen. Dit voorlichtingsoverleg zou jaarlijks kunnen komen met een programma voor samenwerking en coördinatie van voorlichtingsactiviteiten. Het overleg zou verder kunnen dienen ter voorkoming van rivaliserende activiteiten. In dit overleg zullen daarenboven enkele van de hierna te noemen algemene wensen kunnen worden uitgewerkt tot concrete voorstellen.
b. De positie van de voorlichtingsdiensten voor het algemene publiek dient duidelijk omschreven te worden. Om voor het publiek betrouwbare informatiepunten te kunnen zijn, moeten zij in hoge mate zelfstandig kunnen handelen. Het moet naar buiten tot duidelijk zijn dat zij niet met een boodschap gestuurd worden door hun besturen. De vraag van het publiek dient uitgangspunt voor de voorlichtingsdiensten te zijn.

c. Voorlichting over onderzoek wordt nog vaak los gezien van het onderzoek zelf; onderzoekers voelen zich meestal niet zelf ertoe geroepen. Daarom dienen regels op beleidsniveau te worden opgesteld die ertoe leiden dat bij het opzetten van een project reeds een voorlopig plan wordt gemaakt voor de eventuele voorlichting over het project. Net zoals vóór de goedkeuring van een project duidelijkheid dient te bestaan over de financiering en de bemanning ervan, dient in die fase ook besproken te worden (als sprake is van contractresearch: in het contract) hoe de voorlichting zal verlopen. Contact met de voorlichtingsdienst is dan onontbeerlijk. Zo'n principiële regeling voorkomt wat nu nog vaak praktijk is, namelijk dat de voorlichtingsdienst pas na afsluiting van een project wordt ingelicht.

d. Tussen de landbouwvoorlichtingsdienst van het ministerie van landbouw en visserij en de voorlichtingsdiensten die algemene publieksvoorlichting verzorgen over het landbouwkundig onderzoek ontbreekt nagenoeg elk contact. Verwacht mag worden dat een goed contact tussen beide partijen gunstig zal zijn voor elk van beide. Het ziet ernaar uit dat de algemene-publieksvoorlichting ook kan profiteren van het 'vertaalwerk' van de consulentschappen in algemene dienst.

e. De commissie signaleert hier en daar de behoefte aan een populair-wetenschappelijk blad over de landbouwwetenschappen. Voorzover het gaat om voorlichting aan het algemene publiek opteert de commissie niet voor een gescheiden presentatie van de landbouwwetenschappen. Geprobeerd zou moeten worden om in de bestaande en eventueel nog nieuw uit te geven populair-wetenschappelijke bladen en omroepprogramma's voldoende aandacht te krijgen voor de landbouwwetenschappen. Een speciaal populair-wetenschappelijk blad, dat uitsluitend de landbouwwetenschappen zou bestrijken, lijkt de commissie niet levensvatbaar en ook om meer principiële reden niet juist.

Toch ziet de commissie wel een mogelijkheid voor een populariserend landbouwwetenschappelijk blad, maar dan gericht op een speciaal publiek, waarvoor zo'n apartstelling van de landbouwwetenschappen juist wenselijk kan zijn. Dat publiek zou kunnen bestaan uit de beoefenaren van de landbouwwetenschappen zelf, uit de afgestudeerden van het hoger landbouwonderwijs (LH en HAS'en), uit de vele relaties van de instellingen voor hoger landbouwonderwijs en landbouwonderzoek, beleidsfunctionarissen, opinieleiders, journalisten, voorlichters.

Het is duidelijk dat zo'n blad slechts kan worden opgezet met medewerking van alle landbouwkundige instellingen en indien er een professionele

redactie aan wordt gezet.Er zullen afbakeningen gemaakt moeten worden ten opzichte van de vele monodisciplinaire bladen die er in de landbouwkundige wereld al bestaan (en die zeker een eigen bestaansrecht hebben). De positie zal moeten worden bepaald ten opzichte van algemenere bladen als het Landbouwkundig Tijdschrift en Nieuws uit Wageningen.

De commissie beveelt de in de NRLO participerende organisaties graag aan de mogelijkheden van een populariserend, interdisciplinair-landbouwkundig tijdschrift te laten onderzoeken.

f. Er dient een studie te worden gemaakt van de mogelijkheden tot visuele presentatie van het landbouwkundige onderzoek aan het publiek. Thans bestaan er enkele verzamelingen bij vakgroepen en instituten, maar deze zijn onvoldoende toegankelijk. Het Bezoekerscentrum van DLO, dat juist voor een visuele presentatie aan een algemeen publiek is bedoeld, blijkt niet te voldoen. De commissie meent dat een visuele presentatie van het landbouwkundige onderzoek, niet per onderzoekinstelling, maar gezien in een groter verband, van eminent belang kan zijn om het publiek bij dat onderzoek te betrekken.

g. Het is gewenst dat gezamenlijk bestudeert wordt hoe nieuwe technieken in de voorlichting benut kunnen worden. Tot nu toe wordt de voorlichting vooral mondeling en op papier verstrekt. Film, foto en geluidsband worden nog nauwelijks gebruikt; om van de nieuwste media als viewdata en teletekst nog maar te zwijgen.
Zoals eerder in dit rapport al gezegd is, reageren met name radio en televisie zwak op schriftelijke informatie. Aan deze media zou eigenlijk beeld- en/of geluidsmateriaal aangeboden moeten kunnen worden, maar nog steeds beschikt geen van de voorlichtingsdiensten over de daartoe gekwalificeerde functionarissen en faciliteiten.
De commissie wil nog een stap verder gaan: nu viewdata en teletekst hun intree doen, komt het haar gewenst voor dat het landbouwkundig onderzoek met deze technieken ook experimenteert ten behoeve van de algemene-publieksvoorlichting.

h. De commissie ziet het als een zaak van gezamenlijk belang dat ook de algemene-publieksvoorlichting ondersteund wordt door voorlichtingskundig onderzoek.
Dat onderzoek zou zich onder meer moeten richten op analyse van de doelgroepen op de verspreidingswijze en -snelheid van de uitgezonden boodschappen, op pre-test van presentatiewijzen en met name ook op de meting van de effectiviteit van de voorlichting. Aan dit alles voorafgaand zou onderzoek gedaan moeten worden naar het imago van het landbouwkundig onderzoek bij het algemene publiek.

3.1.2. Directie Landbouwkundig Onderzoek (DLO)

Bij DLO kan slechts incidenteel sprake zijn van voorlichting over het landbouwkundig onderzoek aan het publiek. Dat is met name te wijten aan een ernstig tekort aan mankracht bij de afdeling Informatie (zie ook tabel 1, pag. 8). Er is nu één formatieplaats beschikbaar voor publieksvoorlichting. Sinds jaar en dag blijft de systematische informatievoorziening voor de pers achterwege.
De commissie pleit dan ook voor zeer spoedige uitbreiding van de publieksvoorlichting vanwege DLO. Daarvoor lijkt minimaal nodig dat twee personen produktief bezig kunnen zijn, ondersteund door één persoon voor documentatie en administratie. Concreet betekent dit uitbreiding met twee formatieplaatsen.

Van belang is verder dat er tussen de Directe Voorlichting en Externe Betrekkingen van het ministerie van landbouw en de afdeling Informatie van DLO meer expliciete werkafspraken worden gemaakt. Omdat DLO vlak op het onderzoek zit, lijkt het voor de hand te liggen dat de inhoudelijke wetenschapsvoorlichting en het interne onderzoekbeleid van DLO door DLO worden gedaan. De directie VEB moet de beleidsmatige kant van het landbouwkundige onderzoek kunnen (blijven) verzorgen.

3.1.3. Landbouwhogeschool

Bij de afdeling Voorlichting van de Landbouwhogeschool zijn drie voorlichters werkzaam. Indien zij full time bezig zouden kunnen zijn met de algemene-publieksvoorlichting, zou dat voldoende zijn. Zij kunnen zich daar echter niet geheel voor vrijhouden, omdat zij zich ook moeten occuperen met bv. drukwerkverzorging en bezoekersontvangst. De commissie zou graag zien dat zulke taken door anderen dan de gespecialiseerde voorlichters zouden worden uitgevoerd.

3.1.4. TNO

In het totale informatiepakket van TNO wordt voor zover mogelijk ook aandacht besteed aan landbouwkundig en voedingsonderzoek. Omdat dit slechts een klein deel op het totaal uitmaakt, dreigt het wel vaak in de verdrukking te geraken.
Daarom meent de commissie dat het nodig en verantwoord is om binnen de stafafdeling In- en Externe Communicatie een speciale landbouwwetenschapsvoorlichter aan te stellen. Het lijkt mogelijk dat deze functionaris tegelijk ook de voorlichting van de NRLO zal verzorgen; zie 3.1.6.

3.1.5. Faculteit der Diergeneeskunde

Het permanent overlegorgaan (zie 3.1.1a) dient volgens de commissie contact te zoeken met de Faculteit der Diergeneeskunde en met de centrale voorlichtingsdienst van de RU Utrecht met het oog op verbetering van de algemene-publieksvoorlichting over de diergeneeskunde.

3.1.6 NRLO

De NRLO is een participantenorganisatie d.w.z. een samenwerkingsorgaan van landbouwonderzoek uitvoerende organisaties en belanghebbenden bij dit onderzoek; de NRLO zelf voert geen onderzoek uit.
Het komt de commissie voor dat de voorlichting over het onderzoek het beste door de verschillende participanten kan worden verzorgd en niet door de NRLO dient te worden behartigd. De belangrijkste overwegingen daarvoor zijn:

- voorlichting over het onderzoek moet, zoals eerder in dit rapport aangegeven, worden gezien als een van de taken van de instanties die het onderzoek beheren;
- de participanten zijn wel - zij het niet steeds in voldoende mate - en de NRLO is niet toegerust om de voorlichting over het onderzoek te verzorgen.

Voor de beeldvorming over het landbouwkundig onderzoek zou de door de commissie voorgestane benadering als nadeel kunnen hebben dat het onderzoek teveel vanuit alleen de LH, DLO of TNO wordt gepresenteerd en te weinig wordt zichtbaar gemaakt dat veel onderzoekresultaten in samenwerking tussen onderzoekers van verschillende instanties tot stand worden gebracht. Dit potentiële nadelige gevolg kan echter in belangrijke mate worden voorkomen indien de voorlichtingsdiensten van de participanten bij hun presentatie voldoende attent zijn op het zichtbaar maken van de samenwerking. En voorts, indien daar aanleiding toe bestaat, zorg dragen voor gemeenschappelijke persberichten e.d.
Het hiervoor onder 3.1.1.a genoemde permanente overlegorgaan kan daarbij een stimulerende rol vervullen.
Wèl dient de NRLO betrokkenen te informeren over het eigen beleid van de NRLO.

Deze positiebepaling lijkt nuttig om het antwoord te vinden op de vraag of de NRLO een eigen voorlichtingsdienst/-functionaris moet aanstellen en zo ja met welke taak.
De commissie meent dat de NRLO allereerst een interne voorlichtingstaak heeft: zij dient de medewerkers in het landbouwkundig onderzoek, die binnen de plannings- en coördinatie-activiteiten van de Raad opereren, regelmatig en actueel te informeren om te voorkomen dat de Raad slechts als een ver verwijderd bureaucratisch gebeuren wordt ervaren.
Het nut van planning en coördinatie moet uit de feiten blijken, maar dan moeten de feiten ook bekend raken.
De Raad heeft voorts een externe voorlichtingstaak voor zover het betreft het informeren van de overheid en andere organisaties.

Het lijkt de commissie mogelijk deze interne en externe taak te laten vervullen door een part-time functionaris. Een dergelijke functionaris zal als eenling echter moeilijk goed kunnen functioneren. Het verdient dan ook aanbeveling hem in nauwe relatie met een der andere voorlichtingsdiensten te doen werken.
Overweging verdient de genoemde taak te combineren met de inhoudelijke onderzoeksvoorlichting over het landbouwkundig onderzoek van TNO. Daarmee zou een full-time functie geschapen worden, die past bij de beheersmatige liaison tussen NRLO en TNO.

Het lijkt de commissie gewenst dat de NRLO voor de interne en externe voorlichting het blad L & O voortzet, met dien verstande dat het blad redactioneel verbeterd wordt en zich inhoudelijk beperkt tot de plannings- en coördinatie-aspecten van het landbouwkundig onderzoek (inclusief de daarvoor relevante nationale en internationale ontwikkelingen).
Er lijkt vooralsnog geen behoefte te bestaan aan het stelselmatig actief verspreiden van informatie naar het grote publiek, bijvoorbeeld via de media.

Naast deze directe bemoeienis met de voorlichting zou de NRLO ook indirecte betekenis voor de voorlichting over het landbouwkundig onderzoek kunnen hebben. Dan denkt de commissie aan:

- de kansen die de NRLO-onderbouw biedt.
  In het bijzonder door coördinatiecommissies, werkgroepen, studiecommissies e.d. worden veelvuldig nota's en rapporten geproduceerd waarin een systematisch overzicht wordt geboden van voorgenomen of verricht onderzoek met betrekking tot een bepaald probleem (gebied). Verschillende van deze nota's en rapporten bevatten interessant materiaal voor de voorlichting aan het publiek. Het verdient aanbeveling dat de hiervoor genoemde NRLO-voorlichtingsfunctionaris het tot zijn taak rekent het werk van de NRLO-onderbouworganen te volgen en de voorlichtingsdiensten van LH, DLO en TNO te attenderen op voor hen - d.w.z. voor de voorlichting aan het grote publiek - interessant materiaal.
- de kansen die de NRLO-projectadministratie biedt.
  Met name kan deze administratie voor de voorlichters van nut zijn indien er voor wordt zorggedragen dat de in deze administratie opgenomen gegevens steeds up to date zijn en dat gevraagde informatie snel kan worden toegeleverd.

3.2. Suggesties ter verbetering van de voorlichtingsrelatie met derden

3.2.1. Algemeen

Deze paragraaf kan niet anders dan kort zijn, immers suggesties ter verbetering van de relatie met derden op het punt van de voorlichting dienen in alle bescheidenheid geformuleerd te worden. Het kan niet de bedoeling zijn de anderen te veranderen: hun doelstellingen en activiteiten in het vlak van de voorlichting komen voor hun eigen verantwoordelijkheid. Ook als binnen het landbouwkundig onderzoek wel eens geklaagd wordt dat bijvoorbeeld de media verkeerde voorlichting geven over de landbouw, dan nog moet om te beginnen vastgesteld worden dat de media het recht hebben om op zelfgekozen wijze over de landbouw en het landbouwkundig onderzoek te schrijven.

3.2.2. Verbetering van de relatie met de publiciteitsmedia

In het voorafgaande heeft de commissie onder meer vastgesteld:

- dat de algemene media het specialisme landbouwjournalistiek eigenlijk niet meer kennen, waardoor de berichtgeving over landbouw en landbouwkundig onderzoek zich verbrokkeld en grotendeels anoniem voltrekt;
- dat een aantal radio- en tv-rubrieken potentieel ruimte heeft voor berichtgeving over het landbouwkundig onderzoek, maar zich weinig aangesproken voelt door verbale persberichten;
- dat de landbouwbladen en -rubrieken zich veelal beperken tot berichtgeving over het landbouwkundig onderzoek in de strikte zin van het woord;
- dat populair-wetenschappelijke bladen en rubrieken feitelijk over weinig ruimte beschikken en derhalve ook weinig aandacht geven aan de landbouwkunde.

Het lijkt de commissie niet zinvol in het kader van dit rapport uitgewerkte suggesties te doen tot verbetering van de beschreven situatie. Het komt haar voor dat met name de publieksvoorlichters van de landbouwonderzoekinstellingen gezamenlijk zullen moeten proberen in hun dagelijkse werk tot verbetering van de relaties met de media te komen. Niettemin meent de commissie wel enkele aandachtspunten te kunnen formuleren, waarop de voorlichters zich zouden dienen te richten.

Ten aanzien van de algemene pers

Nagegaan zou moeten worden wie bij de verschillende media in feite de landbouw c.q. de landbouwwetenschap "doet". Met deze redacteuren zou nader contact opgenomen dienen te worden om te bezien in hoeverre zij behoefte gevoelen aan informatie ten behoeve van hun eigen inzicht in de landbouwwetenschappen. Er dient nauwkeurig nagegaan te worden wat in de algemene pers over het landbouwkundig onderzoek verschijnt, zodat bezien kan worden of er leemten zijn die aangevuld kunnen worden.

Inhakend op het gesignaleerde mechanisme, waardoor over onderzoek veelal gepubliceerd wordt naar aanleiding van de actualiteit, zou stelselmatig nagegaan moeten worden welke actuele ontwikkelingen vanuit de landbouwwetenschap toegelicht kunnen worden. In voorkomende gevallen zou niet gewacht moeten worden op vragen van journalisten, maar zou eigener beweging achtergrondinformatie aangeboden moeten worden.

Algemene radio- en tv-programma's

Suggesties om verbetering te brengen in de relatie met de omroepen dienen allereerst betrekking te hebben op het doorzichtig maken van het Hilversumse gebeuren. En aangezien de programmering herhaaldelijk wijzigt moet dat doorzichtig-maken regelmatig plaatsvinden. Voor de tv is van belang dat filmbeelden dan wel videobanden over onderzoek beschikbaar zijn. Van onderzoeksprojecten, die te gelegener tijd voor tv-uitzending in aanmerking gebracht zouden kunnen worden, dienen tijdig opnamen te worden gemaakt. Meestal is het daarvoor te laat zodra een project is afgerond. In dit verband is inschakeling van audiovisuele diensten bij de onderzoeksinstellingen vanzelfsprekend.

Landbouwpers en landbouwrubrieken

Gezien het feit dat in het algemeen goede contacten met deze media bestaan meent de commissie dat voortzetting van deze contacten voldoende waarborg geeft voor een adequate voorlichting over het landbouwkundig onderzoek in de agrarische pers en rubrieken.
De commissie zou bovendien nog willen pleiten voor redactionele hulp vanuit de voorlichtingsdiensten ten behoeve van onderzoekers, die bijdragen leveren aan agrarische bladen. In het algemeen zijn de redacties van deze bladen gering in omvang. Men ziet daarom graag persklare bijdragen van de kant van de onderzoekers, maar deze zijn meestal onvoldoende geoefend in het schrijven daarvan.

Populair-wetenschappelijke bladen en rubrieken

De ruimte voor populair-wetenschappelijke informatie op de Nederlandse mediamarkt zou verruimd moeten worden. Daarvan zou ook het landbouwkundige onderzoek profiteren. De commissie meent dan ook dat initiatieven van anderen op dit punt ondersteund dienen te worden.

3.2.3. Verbetering van de relatie met enkele organisaties

In een vorige paragraaf (2.2.2.) zijn enkele organisaties belicht die zich bezighouden met voorlichting over de landbouw en/of landbouwkundig onderzoek: de stichting Public Relations Land- en Tuinbouw, Flevohof, het Koninklijk Genootschap voor de Landbouwwetenschap (KGvL), het Nederlands Instituut van Landbouwkundige Ingenieurs (NILI) en de Dienst voor de Bedrijfsontwikkeling.
Het voorgestelde permanente overlegorgaan (3.1.1.a) zal met deze organisaties contact dienen te zoeken om, waar mogelijk en nodig, relaties te verbeteren.

Ook hier wil de commissie enkele suggesties doen.
Gezocht dient te worden naar mogelijkheden om de afgestudeerden van de Landbouwhogeschool meer te betrekken bij de voorlichting. De afgestudeerden kunnen immers beschouwd worden als de meest vooruitgeschoven posten van de landbouwwetenschap. Als zij goed geïnformeerd zijn over de actuele ontwikkelingen, dan zullen zij, door daarvan blijk te geven, een goed stuk voorlichting bedrijven. Andersom: als hun informatie niet (meer) klopt met de werkelijkheid, dan zullen zij eerder verkeerde dan juiste voorlichting geven. Wellicht kunnen de Landbouwhogeschool, het NILI en het KGvL op dit punt met initiatieven komen.

Het lijkt de commissie verder nuttig dat contacten tot stand komen tussen de voorlichtingsafdelingen en de Dienst voor de Bedrijfsontwikkeling.
Zoals in paragraaf 2.2.2. opgemerkt, lijkt samenwerking tussen de praktijkgerichte voorlichting (bedrijfsontwikkeling) en de algemene publieksvoorlichting van veel nut te kunnen zijn. Tot nu toe bestaat tussen betrokkenen echter geen of nauwelijks enig contact.

Taak, werkwijze en samenstelling van de commissie

Het studie-onderwerp van de commissie was als volgt omschreven:
"De organisatie en werkwijze van de voorlichting m.b.t.

a. de wetenschapsbeoefening in het landbouwkundig onderzoek (inclusief de daarbij behorende dienstverlening);
b. bestuur en beheer van het landbouwkundig onderzoek (inclusief planning en coördinatie);
c. ontwikkelingen en gebeurtenissen in de samenleving, die voor de beleidsvorming en het werk binnen het landbouwkundig onderzoek van belang (kunnen) zijn".

Taak van de commissie hierbij was 'voorstellen te doen, die tot verbetering - eventueel optimalisering - van organisatie en werkwijze van de eerder genoemde voorlichting kunnen bijdragen'.

In afwijking van eerdere voornemens en voorstellen, en in overleg met enige nauw bij de voorlichting betrokkenen, is gekozen voor een kleine commissie. De belangrijkste overwegingen hierbij waren, dat een kleine commissie de snelheid ten goede komt en dat vermeden wordt, dat zijdelings betrokkenen veel tijd aan vergaderen kwijt zijn.
Omdat duidelijk is, dat de operationele voorzieningen ten behoeve van de voorlichting over landbouwkundig onderzoek grotendeels gekoppeld zijn aan de onderzoekinstellingen en omdat het onderzoek zich voor 90% afspeelt bij de ministeriële onderzoekinstellingen, de LH en TNO, is de commissie samengesteld uit:

P.H.M.	Aben	- afdeling Voorlichting LH (secretaris)
P.	Bongers	- staf NRLO, informatieverzorging (2e secr.)
W.J.C.	Melgert	- stafafd. In- en Externe Communicatie, TNO
G.	Slettenhaar	- afdeling Informatie, DLO
A.P.	Verkaik	- NRLO, plv. secretaris (voorzitter)

Vanwege de beperking van de omvang van de commissie werd de opdracht meegegeven, alvorens het eindrapport op te stellen, de voorlopige versie ervan voor te leggen aan:

- de directie VEB van het Ministerie van Landbouw en Visserij
- de stichting Public Relations Land- en Tuinbouw
- het Koninklijk Genootschap voor Landbouwwetenschappen
- de staf van de NRLO
- het Nederlands Instituut voor Landbouwkundig Ingenieurs (NILI)
- de directie BSA van het Ministerie van Landbouw en Visserij
- het centrum voor landbouwpublicaties en -documentatie (PUDOC)
- de Faculteit der Diergeneeskunde van de RU Utrecht
- de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP)
- de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De ontvangen voorstellen voor tekstverbetering zijn opgenomen, evenals een aantal suggesties van meer inhoudelijke aard.
Voor zover er sprake was van opmerkingen met betrekking tot de strekking van het rapport is in de tekst hierop gereageerd.

Wageningen, 28 mei 1980

Enige literatuur over wetenschapsvoorlichting

- Voorlichting over en popularisering van de wetenschapsbeoefening; bijlage 6 bij de nota wetenschapsbeleid van minister F. Trip, aangeboden aan de Tweede Kamer, zitting 1974-1975, 13 221, nrs. 1 en 2.
- Rapport over de instelling van een Dienst Wetenschapsvoorlichting; rapport van de commissie-Stafleu, aangeboden aan de minister voor wetenschapsbeleid, Koninklijke Academie van Wetenschappen, Amsterdam 1977.
- Aanbevelingen van de commissie voor advies begeleiding voorlichtingsactiviteiten; rapport van de commissie-Boeker aan de minister voor wetenschapsbeleid, Staatsdrukkerij, Den Haag 1977.
- Wetenschap voor zwakke groepen; rapport van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid, Den Haag 1978.
- Wetenschapsjournalistiek; dissertatie, J. Willems, Gelderlander-Pers, Nijmegen 1976.
- Wetenschapsvoorlichting, een bijdrage tot beeld-, oordeels- en besluitvorming; dissertatie, N. Wiedenhof, Eindhoven 1978.
- Wetenschapsvoorlichting in de Verenigde Staten; verslag van een studiereis van o.a. universiteitsvoorlichters, red. J. Katus, Staatsdrukkerij, Den Haag 1977.
- Wetenschapsvoorlichting; een bundel opstellen van wetenschapsvoorlichters, red. J. Willems, Rijksuniversiteit, Utrecht 1979.
- Wetenschapsbudget 1980, paragraaf 1.7.: wetenschapsvoorlichting, als bijlage C bij dit rapport gevoegd.

Uit het Wetenschapsbudget - 1980 (minister A.van Trier)

1.7. Wetenschapsvoorlichting

In de eind 1974 verschenen Nota Wetenschapsbeleid heeft mijn ambtsvoorganger F.H.P. Trip een analyse gegeven van de problemen bij de wetenschapsvoorlichting en -popularisering en voorstellen gedaan om de mogelijkheden op dit gebied te vergroten. De Tweede Kamer heeft bij de behandeling van het Wetenschapsbudget 1979 gevraagd om een nieuwe notitie over dit onderwerp. Ik zal graag beginnen met een overzicht van wat door mijn beide ambtsvoorgangers intussen aan de wetenschapsvoorlichting is gedaan en welke ontwikkelingen daarvan het gevolg zijn geweest.

In de Nota Wetenschapsbeleid heeft mijn ambtsvoorganger Trip de wetenschapsvoorlichting en -popularisering willen plaatsen tegen de achtergrond van de democratisering van het wetenschapsbeleid. De in de nota vervatte voorstellen waren er duidelijk op gericht de inzichtelijkheid voor het algemene publiek te vergroten.

Vergroting van de inzichtelijkheid – enerzijds door meer bekendheid te geven aan wetenschappelijke onderzoekingen, anderzijds door de toegankelijkheid (in de zin van begrijpelijkheid) te vergroten – werd gezien als een voorwaarde voor een ruimere publieke betrokkenheid bij de ontwikkeling van de wetenschap.

Na de verschijning van de Nota Wetenschapsbeleid is stelselmatig gewerkt aan de uitvoering van een aantal beleidsvoorstellen. Aan de Koninklijke Akademie van Wetenschappen werd gevraagd een advies uit te brengen over de wenselijkheid en mogelijkheid van oprichting van een onafhankelijke voorlichtingsdienst. Deze dienst zou tot taak moeten hebben de bevordering van «objectiverende» voorlichting.

Voor advisering over de wenselijkheid van een subsidiebeleid ten aanzien van groepen die vanuit een bepaalde maatschappelijke visie het publiek willen informeren over de vorderingen van wetenschap en techniek, werd een commissie onder voorzitterschap van prof. dr. E. Boeker ingesteld. De aanbevelingen van zowel de Akademie als van de commissie-Boeker, uitgebracht in het voorjaar van 1977, luidden positief. Als gevolg van de inmiddels ophanden zijnde kabinetswisseling kon mijn ambtsvoorganger Trip echter geen besluiten ter zake meer nemen. Wel kon in die periode een subsidiebeleid worden ontwikkeld voor de opleidingen aan universiteiten en hogescholen voor wetenschapscorrespondenten. Inmiddels zijn zeven van dergelijke opleidingen van de grond gekomen, de meeste met mijn financiële medewerking. Thans kunnen per jaar een honderdvijftig wetenschappelijke onderzoekers en gevorderde studenten door middel van de hier bedoelde cursussen een publicitaire training ontvangen. Naar mijn indruk is de genoemde plaatsingscapaciteit in het geheel genomen voldoende, al bestaat er plaatselijk een ruimere belangstelling dan terstond kan worden beantwoord.

De in Utrecht tot stand gekomen Stichting Wetenschapsjournalistiek en -voorlichting, welke grotendeels door de Minister voor Wetenschapsbeleid wordt gesubsidieerd, heeft nog steeds te kampen met een onderbenutting van de capaciteit. Het bestuur beraadt zich hierover. Sinds de oprichting in 1977 zijn twee cursussen beëindigd en werd aan een twintigtal deelnemers het certificaat uitgereikt. De derde cursus zal in het najaar worden afgesloten. Hoewel de deelneming vooral van de zijde van de dagbladpers bescheiden blijft, zorgen de tijdschriftpers en de sector voorlichting voor een constante stroom van cursisten. De cursussen worden goed beoordeeld.

Meer rechtstreeks is de publieksvoorlichting na het verschijnen van de Nota Wetenschapsbeleid ter hand genomen door de stichting Teleac, de Nederlandse Bond van Volksuniversiteiten, de Radiovolksuniversiteit en – in een later stadium – de stichting De Jonge Onderzoekers, door middel van de multimediale cursussen Wetenschap in beweging. Na drie jaar met deze cursussen te hebben geëxperimenteerd zijn zij beëindigd. Het aantal betalende deelnemers is steeds in de orde van 2500 gebleven, het aantal kijkers/luisteraars varieerde van 100.000 tot één miljoen. De goede samenwerking met de betrokken partners- die ieder op zeer creatieve wijze geprobeerd hebben grotere belangstelling te krijgen voor Wetenschap in beweging – heeft geleid tot blijvende contacten met mijn ambtelijk apparaat.

De voorlichting aan het buitenland werd ter hand genomen door periodiek groepen buitenlandse wetenschapsjournalisten voor een bezoek aan Nederland uit te nodigen. In de als regel driedaagse programma's zijn niet alleen bezoeken aan universitaire en overheidsinstellingen, maar ook aan industriële researchcentra opgenomen. Voorts worden veel publikaties op het terrein van het wetenschapsbeleid tevens in het Engels uitgebracht.

Mijn directe ambtsvoorganger drs. M.W.J.M. Peijnenburg heeft tijdens de korte periode van zijn ministerschap voortgebouwd op de Nota Wetenschapsbeleid. Medio 1978 nam hij een positief besluit over de oprichting van een Dienst Wetenschapsvoorlichting bij de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Deze dienst functioneert onder een onafhankelijke commissie van toezicht. De positie van de dienst en van de medewerkers is geregeld bij een statuut.

Als gevolg van de noodzakelijke financiële beperkingen zal de dienst voorshands een beperkte omvang hebben. De werving van enkele nieuwe medewerkers was bij het opstellen van deze notitie nog niet afgerond.

De Dienst Wetenschapsvoorlichting heeft in 1978 de voorlichting over het DNA-recombinant onderzoek tot belangrijkste project gehad. Voor 1979 zal het accent vallen op de voorlichting over de micro-elektronika. Het advies van de commissie-Boeker heeft mijn ambtsvoorganger niet gevolgd, aangezien de opzet, zoals deze aanvankelijk bij de aan de commissie voorgelegde vraagstelling voor ogen stond, in de praktijk wel hanteerbaar zou zijn. Daarenboven ontbraken de benodigde middelen. Wel is een zeker budget aanwezig waaruit merendeels op incidentele basis subsidies worden verleend. Op dit budget wordt regelmatig een beroep gedaan.

In dit verband merk ik op dat alle subsidie-aanvragen op het gebied van de natuur- en milieuvoorlichting en -educatie worden ingebracht in een interdepartementale werkgroep. Dit resulteert in een betere sturing van financiële ondersteuning door het meest betrokken departement. Ook voor een enkele aanvraag betrekking hebbend op een ander wetenschappelijk terrein vindt interdepartementaal overleg plaats. Zo wordt bij voorbeeld in samenwerking met mijn ambtgenoot van Volksgezondheid en Milieuhygiëne naar een structurele oplossing gezocht voor de financiële moeilijkheden van de Stichting Biowetenschappen en Maatschappij. Voor de jaren 1979 en 1980 is door mijn ambtgenoot en mij een tijdelijke voorziening getroffen.

Hebben de hiervoor beschreven activiteiten vooral de voorlichting over de *wetenschapsbeoefening* tot onderwerp, de voorlichting over het wetenschaps*beleid* is en wordt geïntensiveerd sinds mijn directe ambtsvoorganger begin *1978* het besluit nam om de departementale voorlichting te verzwaren. Sinds oktober van dat jaar is een afzonderlijke voorlichtingseenheid aanwezig voor het beleidsterrein van de Minister voor Wetenschapsbeleid. Werkend met een eigen budget en eigen voorlichtingsinstrumenten voert de afdeling een beleid dat er enerzijds op is gericht het regeringsbeleid openbaar te maken en te verduidelijken, anderzijds de publieke discussie over het te voeren wetenschapsbeleid te stimuleren.

Eén van de hiertoe ter beschikking staande instrumenten is het tijdschrift «Wetenschapsbeleid», dat sinds januari van dit jaar wordt uitgegeven en dat zich richt op alle betrokkenen bij de ontwikkeling van de wetenschap, zowel in de door de overheid (mede)gefinancierde sector als bij het bedrijfsleven.

Gelet op de respons mag worden geconcludeerd, dat het blad de primaire doelgroepen bereikt. De gekozen redactionele formule beoogt het denken over wetenschapsbeleid in een tweerichtingsverkeer tussen overheid en samenleving te bevorderen.

Wellicht minder direct zichtbaar zijn andere activiteiten die erop gericht zijn ruimere bekendheid te geven aan de noodzaak van het voeren van een wetenschapsbeleid. Als zodanig kunnen bij voorbeeld worden genoemd subsidiëringen op het terrein van de publieksvoorlichting. Als voorbeeld noem ik hier een Teleac-cursus «Energie» die eind 1979 zal worden uitgezonden. De cursus heeft tot doel het algemene publiek enerzijds voor te lichten over de energiesituatie en de noodzakelijkheid van besparing, anderzijds over het zoeken naar nieuwe energiebronnen. Deze cursus wordt door mijn ambtgenoot van Economische Zaken en door mij medegefinancierd en begeleid.

In het vorenstaande heb ik zonder volledig te kunnen zijn een beschrijving gegeven van activiteiten op het gebied van de wetenschapsvoorlichting die mede door rechtstreekse bemoeienis van de overheid, in casu wetenschapsbeleid, tot stand zijn gekomen.

Ik merk echter op, dat ook zonder deze rechtstreekse bemoeienis zich tal van andere voorlichtingsactiviteiten hebben ontwikkeld. Daarbij kan ik mij bepaald niet aan de indruk onttrekken – onder aantekening dat wellicht ook de tijd er rijp voor was – dat de Nota Wetenschapsbeleid op dit punt bevruchtend heeft gewerkt op het onderzoekveld. Erg positief is bij voorbeeld de reactie van de universiteiten en hogescholen geweest. In aanmerking de krappe toewijzing van personele middelen is er duidelijk sprake van een prioriteitverlening aan de wetenschapsvoorlichting. Op dit ogenblik zijn bij de instellingen van wetenschappelijk onderwijs reeds dertien wetenschapsvoorlichters aangesteld. Onmiskenbaar gevolg hiervan is een accentverlegging van de voorlichting over bestuurlijke onderwijskundige ontwikkelingen binnen het w.o. naar de wetenschappelijke ontwikkelingen.

Binnen de Raad van Voorlichtingsambtenaren bij het Wetenschappelijk Onderwijs (RVAWO) – die in 1977 met medewerking van de Minister voor Wetenschapsbeleid een studiereis naar de Verenigde Staten maakte – is thans een aparte sectie wetenschapsvoorlichting opgericht met het doel tot onderlinge samenwerking te komen. De resultaten zijn niet onzichtbaar gebleven. Periodiek verschijnt thans het bulletin *«Onderzoek»*, waarin thematisch een beeld wordt gegeven van actueel onderzoek binnen de universiteiten en hogescholen. Gewerkt wordt aan een *Index* die de toegankelijkheid tot het universitaire onderzoek zal vergroten.

Niet alleen binnen de kring van het wetenschappelijk onderwijs is de aandacht voor wetenschapsvoorlichting toegenomen. Ook andere onderzoekinstellingen binnen of buiten de sfeer van de overheid zijn overgegaan tot aanstelling van wetenschapsvoorlichters of hebben anderszins de activiteiten op dit terrein een vorm van institutionalisering gegeven. Ik denk hierbij aan bij voorbeeld de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV), de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO), het Koninklijk Instituut voor de Tropen, Nuffic, TNO, Philips, Shell, en de Arnhemse instellingen, waaronder KEMA.

Geconstateerd kan worden dat er een tendens is naar meer geïntegreerde voorlichting, dat wil zeggen naar samenwerkingsprojecten tussen de verschillende onderzoekkaders. Ik vind dit een positieve ontwikkeling. Het is duidelijk dat het wetenschappelijk onderzoek zich zelden binnen de muren van één instelling of soort instellingen afspeelt. De Dienst Wetenschapsvoorlichting bij de KNAW heeft hier een bijzondere taak te vervullen. Als voorbeeld van een geïntegreerd voorlichtingsproject noem ik de samenwerking tussen de Technische Hogeschool Eindhoven, Philips Nederland, de Dienst Wetenschapsvoorlichting en de afdeling Voorlichting Wetenschapsbeleid inzake de micro-elektronika. In een dergelijke opzet kunnen de verschillende aspecten van een wetenschappelijke ontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken worden benaderd.

Ik wil hier ook melding maken van twee andere ontwikkelingen. De cursussen voor wetenschapscorrespondenten hebben thans een dusdanig aantal wetenschappelijke onderzoekers en studenten op het publicistisch terrein bekwaamd, dat door spontane actie de Nederlandse Vereniging van Wetenschapscorrespondenten werd opgericht. Verder spant de Nederlandse Vereniging voor Wetenschappelijke Film en Televisie zich in op het terrein van de audiovisuele voorlichtingsmiddelen. De activiteiten van beide verenigingen worden nauwlettend gevolgd en zo mogelijk gestimuleerd.

Opgemerkt moet worden dat hiertegenover de belangstelling bij de massamedia geen gelijke tred houdt met die in de onderzoekwereld. Ook wanneer men ziet dat uit verschillende onderzoekingen naar voren komt, dat het publiek een grote belangstelling heeft voor de ontwikkeling van wetenschap en technologie en niet zonder zorgen de maatschappelijke gevolgen hiervan tracht te overzien, kan de conclusie geen andere zijn dan dat de publiciteitsmedia in Nederland nauwelijks een rol spelen op het terrein van de wetenschapsvoorlichting. Van een even duidelijk herkenbare ontwikkeling als in het onderzoekveld is althans geen sprake. De vraag die zich thans aandient is, of de overheid – en meer in het bijzonder de Minister voor Wetenschapsbeleid – verdere initiatieven moet nemen op het terrein van de wetenschapsvoorlichting en -popularisering.

Ik wil hierover het volgende opmerken!

In de eerste plaats moet worden vastgesteld, dat van een flexibele en veelzijdige wetenschapsvoorlichting, waarover in de motie van de Tweede Kamer wordt gesproken, op het ogenblik sprake is. Deze tak van voorlichting is dermate jong dat nog steeds nieuwe loten verschijnen. Ik beschouw dit als een getuigenis van het feit, dat met tasten en zoeken, vallen en opstaan, allerwegen wordt gezocht naar de meest geëigende methoden en instrumenten om een zo groot mogelijk publiek niet alleen over wetenschap en technologie te informeren, maar er ook bij te betrekken. Er zijn alleen in Nederland, maar ook elders in de wereld, geen beproefde en daarom voorgeschreven procédés. Alleen al uit dien hoofde kan van een verstarring in de wetenschapsvoorlichting nog lang geen sprake zijn.

In de tweede plaats meen ik, dat het onderzoekveld in het algemeen op het ogenblik voldoende openstaat voor initiatieven uit eigen kring. De afgelopen periode heeft daar meer dan blijk van gegeven. Ik zou het «particuliere initiatief» hier niet willen frustreren en ben bovendien van mening dat wetenschapsvoorlichting die aan de basis ontstaat de beste kans van slagen heeft.

Ten derde meen ik, dat zolang geen duidelijk inzicht bestaat in de effecten van wetenschapsvoorlichting, de overheid een voorzichtig beleid moet voeren als het gaat om het nemen van nieuwe initiatieven. Diverse onderzoekers hebben vastgesteld, dat voorlichting kan bijdragen aan vergroting van de kenniskloof, onder meer bij informatie van wetenschappelijke aard. Een dergelijk effect kan, zeker wanneer men spreekt over wetenschapsvoorlichting als aspect van de democratisering van het wetenschapsbeleid, niet de bedoeling zijn.

Gelet op het vorenstaande en in aanmerking genomen de bescheiden personele en financiële middelen die mij ter beschikking staan, ben ik voornemens het tot nog toe gevoerde beleid voort te zetten. Dat betekent, dat ik waar mogelijk steun zal verlenen aan op gang komende of reeds in gang gezette initiatieven in het veld en ook vanuit de departementale voorlichting een bijdrage zal trachten te leveren aan een wijdere publieksvoorlichting.

Wel zal ik mij oriënteren over de vraag – ook reeds in de kring van de universitaire voorlichters gesteld – of aan één van de instituten voor massacommunicatie opdracht kan worden verleend voor een wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van de tot nu toe geïniteerde voorlichtingsactiviteiten, alsmede naar de vraag op welke wijze het vergroten van een kenniskloof zou kunnen worden voorkomen. Ik meen, dat de behoefte hieraan thans het grootst is en dat pas daarna kan worden bezien welke nieuwe wegen moeten worden ingeslagen.